زۆرایەتی و جاگلەر

هەوڵێک بۆ لێکدانەوەی سێکوچکەی ڕۆشنبیر، دەسەڵات و زۆرایەتی لەدوای ڕاپەڕینەوە

کاروان کاکەسوور

چەمکی ڕۆشنبیر هەمیشە ئەو چەمکە بزێو و یاخییە بووە، کە ڕووناکبیر و فەیلەسووفانی بە خۆیەوە خەریک کردووە، بۆیە تەنیا لە بواری سیاسەتدا نەماوەتەوە و چووەتە ناو هەموو بوارەکانی دیکەیشەوە. سەیر نییە ئەگەر دەبینین زۆرترین پێناسەی بۆ کراوە. لەگەڵ دەرکەوتنی کێیسی دریفوس (Dreyfus) لە ساڵی (1894)دا چەمکی ڕۆشنبیر زیاتر خۆی بەسەر بیرکردنەوەی ڕووناکبیر و فەیلەسووفاندا دەسەپێنێت. کاتێ ئەو ئەفسەرە جووەی سوپای فرەنسا بەوە تۆمەتبار دەکرێت، گوایە ناپاکە و سزای کوشتنی بۆ دەردەچێت، (ئەمیل زۆلا) بە بابەتێک، یاخود بە نامەیەک بەرگریی لێ دەکات و بەرگرییەکەی کاردانەوە و کاریگەریی بەرچاوی دەبێت، بگرە ئەوە ڕێگاردێکی گەورە بە ناوی ڕۆشنبیر دەبەخشێت، کە چۆن وەک بوونەوەرێکی ڕەخنەگر و یاخی دەتوانێت لە ئاستی دەستەڵاتەکاندا بوەستێتەوە و ئاڕاستەی جیاواز لە هەر کێیسێکدا بهێنێتە کایەوە، کە لە کۆمەڵگەدا دەورووژێت.

بەوەدا چەمکی ڕۆشنبیر ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بە چەمکێکی دیکەوە بەندە، کە ئەویش چەمکی دەسـتەڵاتە، ئـاڵۆزتر بـووە، بەوەی ئەو چەمکەیـش هەر خـۆی خـاوەنی پرۆبلەماتیکی گەورەیە. ئەو دوو چەمکە ئەوە بەسەر هەر ڕۆشنبیرێکدا دەسەپێنن، کە تێگەیشتنی تایبەتی خۆی بۆیان هەبێت، وەک بڵێی هەموو ئەوانەی پێشوو بە کەڵکی ئەم نەیەن. بەم شێوەیە ئەوە ئەو ڕۆشنبیرەیە ناچار دەبێت پێناسەی نوێ بۆ ئەو دوو چەمکە بکـات، کە لە لایەک بە قـووڵی و ئـازارەوە ڕووبەڕووی کـۆمەڵگە دەبێتەوە و لە لایەکی دی ئاستی هەموو ئەو پێناسانەی دی تێدەپەڕێنێت، کە پێشتر خراونەتە ڕوو. دەکرێت لەوە ڕوونتر دەربیبڕین و بڵێین کاتێ ڕۆشنبیر لەسەر شێوازی تایبەتی خۆی و بە میتۆدی ڕەخنە کۆمەڵگە دەخوێنێتەوە، نایەوێت بە هیچ تێگەیشتن و پێناسەیەکی پێشتر و هیی هاوکاتی خۆی ڕازی ببێت، بەڵکوو تێگەیشتن و پێناسەی نوێ و سەربەخۆ دادەهێنێت. کەواتە ڕوانینی هەر ڕۆشنبیرێک بۆ چەمکەکانی (ڕۆشنبیر و دەستەڵات) لە هیی یەکێکی دی جیاوازە و هەر ئەو جیاوازییەیشە پێگەکەی دیاری دەکات. ئەو دوو چەمکەیش بە چەمکێکی دیکەوە پێوەستن، کە کۆمەڵگەیە. ئەوەی کۆمەڵگە دادەپۆشێت، زۆرایەتی (Majority)یە. بەکورتی لەنێوان ڕۆشنبیر و دەستەڵاتدا زۆرایەتییەک هەیە، کە ڕۆڵی گەورە لەو پێوەندییەدا دەبینێت، بگرە تەنیا ئەو زۆرایەتییەیە پێوەندیی نێوانیان دێنێتە ئاراوە، ئینجا ئەو پێوەندییە چ لە شێوەی بەرەنگاربوونەوەدا بێت، چ لە شێوەی خۆبەدەستەوەداندا و چ لە شێوەی دیکەدا.

کاتێ دەگەینە چەمکی (زۆرایەتی)، ناکرێت خێرا و بە ئاسانی لێی تێبپەڕین، بەوەی لەوێدا کۆمەڵێک پرسیار پێشمان لێ دەگرن، کە گرنگترینیان ئەو دامودەستگەیانە لە خێزان، قوتابخانە، پەرستگەوە تاکو دەگاتە حزب چۆنن و لە چ ئاستێکدان، کە ئەو زۆرایەتییە پێوەندیی پێیانەوە هەیە و وزەیان لێ وەردەگرێت؟ کاریگەریی ئەو ڕۆشنبیرە چ لەسەر ئەو دامودەستگەیانە و چ لەسەر ئەو زۆرایەتییەدا چۆنە و بە چ شێوەیەک دەرکەوتووە؟

زۆرایەتی بۆیە زۆرایەتییە، چونکە لە دۆخی جێگیریدایە. لە ئاستێکدا چەقی بەستووە، نە جووڵە و نە ئاڕاستەی جیاوازی هەیە. بە مانایەکی دی زۆرایەتی لەو بوونەوەرانە پێک دێت، کە بە سادەیی لەسەر چەمکە زەقەکانی وەک ئایین، نەتەوە، نیشتمان، خاک، شەرەف و هیی دیکە ڕێکن، بەڵام ئەوانە هێزی کۆمەڵایەتی و سیمبۆڵیی گەورە پێک دەهێنن. ئەوانە لە کاتێکدا بەوە دەناسرێنەوە بە شێوەی شێلگیر (ئیکستریم) دەست بەو چەمکە زەقانەوە دەگرن، بەڵام هاوکات نەک ئارەزوویان نییە لە پێکهاتەیان بکۆڵنەوە و هەڵیانبوەشێننەوە، بەڵکوو لە ئاستی هەر هێزێکی ڕەخنەییشدا دەوەستنەوە، کاتێ بە مەبەستی پرسیار و گومان لێیان نزیک دەبێتەوە. بەکورتی ئەوانە کەمترین شارەزاییان

لەبارەی ئەو چەمکانەوە هەیە، کە باوەڕیان پێیان هێناون، بگرە هەر ئەمەیشە وای کردووە هێندە پێیانەوە پێوەست ببن.
لەدوای ڕاپەڕینەوە ئایین، دروستتر ئایینی ئیسلام ئەو زۆرایەتییەی ئێمە دادەپۆشێت و دەبێتە چەترێکی گەورە بۆ سەرجەم چین و توێژە جیاوازەکان، بگرە بۆ هەموو ئاڕاستەکانی بیرکردنەوە و تێڕوانینیش، کە ئامانجی سەرەکیی ئەوەیە تێکڕایان بکاتە یەک و تەباییان لەنێواندا بهێنێتە گۆڕێ. بە مانایەکی دی خۆی هەڵیانبسووڕێنێت و ڕێگە نەدات هیچ ئاڕاستەیەک بە جیاواز و سەربەخۆ لەوانەی دی بجووڵێت. بەم شێوەیە ڕیچوەڵی ئایینی وردەوردە خۆی دەخزێنێتە ناو هەموو کایەکانی وەک سیاسەت، بەڕێوەبردن، میدیا، ئەدەب و بگرە هونەریشەوە، بێ ئەوەی مرۆڤ لەناو ئەم ڕیچوەڵەدا بیەوێت لە پرینسیپەکانی ئەو ئایینە بکۆڵێتەوە و بە دوای وردەکارییەکانیدا بگەڕێت. هێندە هەیە ئایینی بە شێوەیەک لەگەڵ ئەو تێگەیشتنە سادەیەی خۆیدا ڕێک خستووە، کە سەقامگیرییەکەی لێ نەشێوێنێت و ڕووبەڕووی پێکدادانی نەکاتەوە، چونکوو ترسی گەورەی لە هەر هێزێکە ئەو دۆخەی لێ تێک بدات و بیخاتە دۆخێکی دیکەی جیاوازەوە، بۆیە خۆی لەو تاک و گرووپانە دوور دەگرێت، کاتێ دەیانەوێت بە لای کارێکی وەهادا بچن. بە دەوڵەتی ئیسلامی سەرسام نابێت، ساتێ دەبینێت تێیدا مرۆڤ بەردباران دەکرێت، دەستی دز دەبڕێت، ژن دەکرێتە کەنیزە و لە بازاڕدا دەفرۆشرێت، زیندوو دەستووتێنرێت، جزیە بەسەر کریستیەن و ئێزیدیدا دەسەپێنرێت و زۆری دی، بە مەرجێ هەموو ئەوانە بە تێکست هەن و لە سەرەتاوە پراکتیزە کراون، بگرە لە کتێبەکانی خوێندنگەدا دەخوێنرێن. بە ڕوونی دەبینین داعشییەکان لای ئەو زۆرایەتییە پەسەند نین و بە گێرەشێوێن دادەنرێن. زووتریش کۆمۆنیزمی کرێکاری لەبەر هەمان هۆکار نەیتوانی سەرنجی ئەو زۆرایەتییە ڕابکێشێت.
پێشتر گوترا زۆرایەتی لەبارەی ئەو چەمکە زەقانەوە کەمترین شارەزاییی هەیە، بەڵام دەستبەرداریشیان نابێت، چونکە دەستبەرداربوون خۆی یەکێکە لەو ترسانەی نایەوێت ڕووبەڕوویان ببێتەوە. بە ئاسانی واز لە هیچ باوەڕێک ناهێنێت، کە پێشتر پەسەندی کردووە. دەگەینە ئەوەی بڵێین زۆرایەتیی ئەمڕۆمان هەموو شتێک کەڵەکە دەکات. بەم شێوەیە (پیرۆزی) و (کەڵەکەکردن) دوو سیمای سەرەکیی ئەو زۆرایەتییەن. سەرجەم حزب و لایەنەکانی قەبووڵە. لە یەک کاتدا پارتی و ئیسلامییەکانی دەوێت. یەکێتی و گۆڕانی لا پەسەندە، مادام ئەوانە هەموویان لەژێر چەترەکەدا شوێنیان گرتووە و نابنە هۆی تێکچوونی ئارامییەکەی. ئەو زۆرایەتییە بە جلوبەرگی ڕەنگاوڕەنگ و موزیکی هەڵپەڕکێوە نەورۆز دەکات و لە ڕەمەزانیشدا بە ڕۆژوو دەبێت. جبەی خەلیجی دەپۆشێت، لەچەک دەبەستێت و پەنا بۆ هەموو تەکنیکەکانی جوانکاری ماکیاژیش دەبات. دوژمنی سەرسەختی سیکۆلەریزمە و تێکڕای بەرهەمەکانیشی نەک بە کار

دەهێنێت، بگرە تاکو ڕادەی پەرستن خۆشی دەوێن. ژمارەی مزگەوتی بە شێوەی خەیاڵی زیاد دەکات و لە وڵاتێکی وەک دانمارکیش پتر ئەلکوهوول لە شارەکانیدا دەفرۆشرێت. داتاکانیش بەردەوام ئەوە پێشان دەدەن ئەندامانی ئەو زۆرایەتییەی ئێمە لە سەیرکردنی فیلمی پۆرنۆگرافیدا لە پێشی پێشەوەن.

گوتمان ئەوانە بە سادەیی لەسەر چەمکە گەورەکان ڕێکن، بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێت تێڕوانینی جیاوازیان نییە. هێندە هەیە ئەو جیاوازییە تەنیا پێوەندیی بە فۆرمی ئەو چەمکانەوە هەیە، نەوەک بە ناوەرۆکیانەوە، بۆیە لێرەدا هەر حزبێکی سیاسی سوود لەو جیاوازییانە دەبینێت و شوێنی خۆی لایان دەکاتەوە. ئەوەی بزووتنەوەی گۆڕان لەبارەی هەر یەکێ لەو چەمکانەوە دەیڵێت، تەنیا لە شێوەدا لەگەڵ هیی پارتی جیاوازە، دەنا لە ناوەرۆکدا هەمان شتە. هەردوو لایان لەگەڵ ڕەچاوکردنی ئەو باوەڕانەدان، کە لای زۆرایەتی پیرۆزن، بەڵام هەر یەکەی لەسەر شێوازی خۆی، کە لێرەدا هەموو حزبەکانی دیکەیش وەک گۆڕان و پارتی وان. لەژێر ئەو چەترەدا هیچ شتێک ون نابێت، بەڵکوو شوێنەکەی دەگۆڕێت. لەم چەند ساڵەی ڕابوردوودا بە لێشاو بابەت لەبارەی لاوازبوونی یەکگرتووەوە نووسراون، بەڵام ڕاستییەکەی یەکگرتوو لاواز نەبووە، یان دروستتر بەو شێوەیە لاواز نەبووە، کە ئەوان دەیبینن، بەڵکوو ئەوەیە ناتوانێت لەوە گەورەتر ببێت، بەوەی وەک هەر لایەنێکی دی لەژێر ئەو چەترەدا پێگەیەکی تا ڕادەیەک چەسپاوی هەیە و لەوە تێناپەڕێت. ئەگەر یەکگرتوو بەشێکی ئەندامەکانی لە دەست داون، مانای وا نییە ئەوانە لەژێر چەترەکەدا نەماون، بەڵکوو تەنیا جێگۆڕکێیان کردووە، بەوەی چوونەتە ناو گۆڕانەوە، یان خۆیان لە ڕیزی سەلەفییەکاندا دۆزیوەتەوە، کە ئەوانیش ئەمڕۆ لای زۆرایەتی خۆشەویستن. بزووتنەوەی گۆڕان خۆیشی فۆرمێکی چەسپاوی وەرگرتووە و بە هەمان شێوەی یەکگرتوو لەوە زیاتر تێناپەڕێت، بگرە پێویستیشی بەوە نییە لەوە زیاتر پەرە بستێنێت. بە مانایەکی دی هەر لایەنێک لەژێر ئەو چەترەدا سنوورێکی بۆ خۆی کێشاوە، کە نایەوێت بیبەزێنێت، چونکە بەزاندنی سنوورەکە تووڕەبوونی خودی زۆرایەتییەکەی لێ دەکەوێتەوە. مرۆڤ کاتێ سەرنج لە پێوەندیی ئەو حزبە سیاسییانە دەدات، بە ڕوونی ئەوە دەبینێت، چۆن هەر کاتێ دەگەنە ئاستی تووڕەبوون، خێرا هێمن دەبنەوە و پێکەوە دادەنیشن، بگرە دەگەنە ئەوەی بە شانوباڵی یەکدیدا هەڵبدەن، نەبادا ئەو گرژییە ببێتە هۆی تێکچوونی ئارامیی زۆرایەتی. ئەوەی ئەمڕۆ بە ناوی یاسای سەرۆکایەتییەوە ورووژاوە، لە گەمەیەکی سیاسی بەولاوە، شتێکی دیکە نییە.(1) هەندێک لە گەرمەی حەقدەی شوباتدا وایان دەزانی جارێکی دی بەبرای ببرای گۆڕان، یەکگرتوو و کۆمەڵ لەگەڵ پارتی و یەکێتی ئاشت نابنەوە، وەک چۆن باوەڕیان نەدەکرد ڕۆشنبیران بە لای دامودەستگەی ئەو دوو حزبەدا بچنەوە، کەچی ڕێک

---

[1] ئەم باسە لە کاتێکدا نووسراوە، کە هێشتا کێشە لە پەرلەماندا دروست نەبووە.

پێچەوانەی ئەمە بینرا. پێشبینی دەکرا یەکێتی لانی کەم شەش ساڵ لەمەوبەر بتوێتەوە و شوێنەواری نەمێنێت، بەڵام ئەمڕۆ ئەویش لەژێر ئەو چەترەدا هەمان ئەو قورساییەی هەیە، کە پێش حەوت ساڵ هەیبوو. ئەو ئەندامانەی لە دەستی داون، هێشتا لەژێر چەترەکەدان. بەکورتی ئەو زۆرایەتییە دایکێکی میهرەبانە و هەموو ڕۆڵەکانی خۆی خۆش دەوێت و دەیانپارێزێت، بگرە هەوڵی گەورە بۆ ئەوە دەدات لە دەستیان نەدات.

زۆرایەتیی ئەمڕۆ، دروستتر ئەو زۆرایەتییەی لە نەوەدەکانەوە فۆرمێکی دیاریکراوی وەرگرتووە و تاکو ئێستایش لەناویدا ماوەتەوە، بەوە لە زۆرایەتیی شەستەکان، حەفتاکان و هەشتاکان جوودا دەکرێتەوە، کە وەک پێشتر گوترا لەژێر چەتری ئیسلامیدایە، بەڵام ئەوان لەژێر چەتری نەتەوەیی، چەپگەرایی و لیبرالیدا بوون (لەگەڵ پارێزی زۆرم بۆ هەرسێ چەمکەکە). زۆرایەتیی ئەودەم لە ناوەڕاستی حەفتاکاندا پارتیی هەڵدایە دەرێ، کەچی لە ناوەڕاستی نەوەدەکاندا ئەم زۆرایەتییە هێنایەوە، چونکە لەو کاتەوە زۆرایەتی موڵکی لایەنێکی دیاریکراو نییە، بەڵکوو هیی سەرجەم لایەن و ئاڕاستەکانە. زۆرایەتیی هەشتاکان لە ڕاپەڕیندا بەعسی لە شارەکانی کوردستان بە دەر نا و لەو پێناوەدا ڕووبارێک خوێنی ڕشت، کەچی زۆرایەتیی دوای ڕاپەڕین بە شێوەی ئاشتییانە هێنایەوە. ئەمڕۆ مرۆڤ دەتوانێت بە ئاسانی لە پاڵ حزبەکانی دیکەدا بەعسیش ببینێت، بگرە دەگاتە ئەوەی لە مێدیای یەکگرتوودا (سەددام حسێن) وەک موجاهیدێکی شەهید پێشان بدرێت، بێ ئەوەی هیچ ناڕەزاییەک لای ئەو زۆرایەتییە دروست ببێت. لە فەیسبووکدا زووزوو جوانترین وێنەی ئەو سەرۆکە بە قورئانێکەوە دەبینرێت و ئامۆژگاری و گوتە نەستەقەکانی بە زمانی کوردی بڵاو دەکرێنەوە. دیسان دەیڵێینەوە، کە زۆرایەتیی هەموو حزب و لایەنەکان لەژێر ئەو چەترەدا پەیمانیان بەستووە شەڕ بە یەکدی نەفرۆشن. هێندەی حزب و ڕێکخراوەکان ڕۆڵیان لەوەدا هەبووە زۆرایەتی یەکڕەنگ و هاوئاهەنگ بێت، بە هەمان شێوە زۆرایەتییش وای کردووە ئەوان بە چەسپاوی بمێننەوە و گۆڕانکاری لە خۆیاندا نەکەن. واتە بە بیری نوێ و سیستێمی نوێ ڕووبەڕووی نەبنەوە. دیسان جەخت لەوە دەکەینەوە، کە لە ناوەڕاستی نەوەدەکانەوە تاکو ئەمڕۆ هەموو لایەنەکان یەک سیستێمی بیرکردنەوە و یەک شێوازی ڕاگەیاندن پێڕۆیی دەکەن، تەنانەت گۆڕان گوایە هاتووە ئەو ستایلە بگۆڕێت، بەڵام نەک هەر نەیگۆڕیوە، بەڵکوو لە هەموو ئەوانەی دی زیاتر پابەندی خواستی ئەو زۆرایەتییەیە، بگرە پێی وایە ئەوان کەمتەرخەمن و خۆی لەپێناوی پڕکردنەوەی کەموکووڕییەکاندا تێدەکۆشێت. بەم شێوەیە بایەخی سەرەکیی گۆڕان بۆ زەقکردنەوەی نۆرمی ئایینی و نمایشی کارەکتەری ئایینییە، کە لە نەوەدەکانەوە سیمای زۆرایەتییان پێوە دیارە. هاوکات لەگەڵ دەرکەوتنی بزووتنەوەی گۆڕاندا پێگەی پیاوی ئایینی زۆر بەرزتر دەبێتەوە و لە بوونەوەرێکەوە، کە پێش ڕاپەڕین نەیتوانیوە، یان ڕێگەی پێ

نەدراوە لە ڕۆڵــی ئامۆژگــاری زیـــاتر بگێڕێــت (ئەویــش لە ســنووریکی تەســکدا)، بــۆ بـوونەوەریکی دی دەگـۆڕێت، کە بڕیـار لـەسـەر شـێوازی حـوکمڕانـی و بـەڕێـوەبردن دەدات. واتە دەستەڵاتی پیاوی ئایینی تەنیا لە سنووری کۆمەڵایەتیدا نامێنێتەوە، بەڵکوو دەگاتە ئەوەی دەســت بەســەر کەنــاڵە گرنگەکــانی سیاســەت و فەرمانڕەواییشــدا بگرێــت، کە ئەمەیش تەواو لەگەڵ خواستی زۆرایەتیدا ڕێکە.

هەمیشە ئەندامانی زۆرایەتی بە زمانی ئەو ئیدۆلۆگییە دەدەوێن، کە زاڵە، هەتا ئەگەر مەبەستیشــیان نەبێــت. لە پێــش ڕاپەڕینــدا هەر ڕســتەیەک وشــەی هەژاری، برســێتی، جیـاوازیی چینـایەتی و هیـی لەم بـابەتەی تێـدا بـووایە، وا لێـک دەدرایەوە لەپێنـاوی کۆمۆنیزمدا گوتراوە. ئەمڕۆیش هەر زمانێک تواناى تێپەڕاندنی نەبێت، لەژێر چەترەکەدا دەمێنێتەوە و دەبێتە بەشــێکی جیــانەکراوەی زمــانی زۆرایەتی. بە نــاوی (یەکێــتیی مامۆســتایانی کوردســتان)ــەوە تێکســتێکی نــارەزایی لەبــارەی کــوژرانی مامۆســتایەکی زانکۆوە نووسراوە، بەڵام بە زمانێکی میللــی، کە پڕە لەو دەســتەواژانەی مـرۆڤ لە دەمـی پیـاوانی ئـایینییەوە دەیانبیسـتێت. تێکسـتەکە بەم دوو ڕسـتەیە کۆتـاییی پـێ هێنـراوە: **(نــەفرەت لــە ئەنجامــدەری ئــەو تاوانــەو جەهەنــەم جێگــای ئەبــەدی بێــت).**[2] لەو کۆمەڵگەیـانەی کەلتـووری زارەکییـان تێپەڕانـدووە و بـایەخی نووسـینیان زانیـوە، منداڵی باخچەی ساوایانیشیان ئەو دەستەواژانە بە کار ناهێنن. دەگەینە ئەوەی بڵێین ئەمڕۆ ئێمە لە دۆخێکدا دەژین، کە هەمـوو تاکەکـان بە یەک زمـان دەدوێن و یەک بیرکردنەوەیــان هەیە. زمــانەکە میللی و بیرکردنەوەکەیــش چەنــد بڵێــی سـەرەتاییە. تـاکو کۆتـاییی هەشـتاکانیش مـرۆڤ دەیتـوانی بە ئاسـانی ئاسـتی زمـانی تاکەکــان لە یەکـدی جــوودا بکــاتەوە و بە ڕوونــی جیاوازییەکــان ببینێت، بەڵام ئەمــڕۆ کــارێکی لەم شــێوەیە ئەســتەمە، بــۆیە زمــانی ئەنــدامانی (یەکێــتیی مامۆستایان) هەمان زمانی ئەوانەی دیکەیە. سەیر نییە ئەگەر ئەوان بە لایانەوە گرنگ نەبێت ناوی ڕێکخراوەکەیشیان بە دروستی بنووسن. [3] ئەوەیش سەیر نییە، کە لەدوای ڕاپەڕینەوە زمان و نووسین بایەخیان نامێنێت و کەمترین قسەیان لێوە دەکرێت، لە کاتێکــدا بە درێژاییــی مێــژووی فەلســەفە و لینگویســتک ئەمــانە وەک دوو قورســترین پرسیار خۆیان بەسەر فەیلەسووف و زمانناساندا سەپاندووە.

لەدوای ڕاپەڕینەوە پرسیاری (تۆ بـاوەڕداریت، یـان بێبـاوەڕ؟)، دروسـتتر (تـۆ موسـڵمانیت، یان کافر) لای زۆرایەتی دێتە ئاراوە، کە مەبەسـتیەتی بەر لە هەر ڕەگەزێکـی شـەڕانگێز و جیاواز بگرێت، ئەگەر بیەوێت بە پرسیاری دیسپۆتیکی ڕووبەڕووی ببێتەوە و گومانی لە دڵــدا بڕووێنێــت. ئەمە بە گرنگــترین پرســیار دەزانێــت، چــونکە هەمــووان لەژێــر

---

[2] http://www.chawdernews.com/Direje.aspx?Jimare=12901

[3] ڕاستییەکەی (یەکێتی)ی مامۆستایانە، نەک (یەکێت)ی مامۆستایان.

چەترەکەدا کۆ دەکاتەوە و سنووری نێوان تاکەکان دەسڕێتەوە. دەشێت هەڤاڵێکی پارتی، ئەندامێکی یەکێتی، گۆڕانخوازێک، بانگخوازێکی یەکگرتوو، مەلایەکی کۆمەڵ، کادیرێکی شیوعی و ڕەفیقێکی بەعس پێکەوە کۆ بکاتەوە، کە بێگومان هەر وایشی کردووە. وەک گوترا هەموویان بە سادەیی لەسەر چەمکە گەورەکان ڕێکن، بەڵام لەبارەی فۆرمیانەوە بینینی جیاوازیان هەیە. ئەندامانی زۆرایەتی دوژمنی سەرسەختی کەمایەتین، چونکە لایان ڕوونە ئەوەی ئارامییان لێ دەشێوێنێت، هەر کەمایەتییە. ئامادەن لەپێناوی سزادانی نووسەرێک، یان هونەرمەندێکدا دەست لە ئیشوکار هەڵبگرن و مانگێک لەسەر شەقامەکاندا بهاڕێنن.([4])

ئێستا دەگەینە ئەوەی بپرسین: ئایا ڕۆشنبیرمان لەدوای ڕاپەڕینەوە چۆن لەگەڵ زۆرایەتیماندا ڕووبەڕوو بووەتەوە؟ زۆرایەتیمان توانای جووڵاندنی ڕۆشنبیرمانی هەیە؟ ڕۆشنبیرمان گەیشتووەتە ئەو ئاستەی زۆرایەتیمان بورووژێنێت و ئاڕاستەی نوێی تێدا دروست بکات؟

بەگشتی کۆمەڵگەکان بەر دوو جۆر ڕۆشنبیر دەکەون:

یەکەمیان، ڕۆشنبیرێکی سادەیە و هەمان تێڕوانینی خەڵکی بۆ چەمکەکان هەیە. بە مانایەکی دی ئاستی جەماوەر تێناپەڕێنێت، بۆیە توانای بەرهەمهێنانی نییە و دەبێتە بەشێک لەو زۆرایەتییە. ژمارەیان زۆرە و لە هەموو شوێنێکدا بەرچاو دەکەون. هەمیشە لایەنگری شتێک و دژی شتێکی دیکەن. زووزوو دەردەکەون و ناسراون، بەڵام هیچ کاریگەرییەکیان نییە. پێوەندیی سەرەکییان بە ڕووداوی ڕۆژانەوە هەیە و کەمتر بە لای شتە شاراوەکاندا دەچن. بەشێکیان دەرچووی زانکۆکان و بەشەکەی دیکەیان ئەماچەرن، واتە ئارەزوویان لێیە ئەرکی ڕۆشنبیر ببینن. لێرەدا گرنگە ئەوە بڵێین، کە ئەو ڕۆشنبیرە لەبەر ئەوە سادە نییە، دەرچووی زانکۆیە، بەڵام بەگشتی زانکۆکان ڕۆشنبیری ڕووکەش بەرهەم دەهێنن. کاتێکیش هەندێک ڕۆشنبیری دەرچووی زانکۆ ئەم ئاستە سادەیە تێدەپەڕێنن، ئەو تێپەڕاندنە بەرهەمی بیرکردنەوەی خۆیانە.

دووەمیان، ڕۆشنبیرێکی ڕەخنەگرە. نە دژە و نە دۆستە، بەڵکوو کەسێکی ڕاڤەکارە. لەوە تێگەیشتووە ئەرکی ڕەخنە تێپەڕاندن و کردنەوەی کەناڵی نوێیە لە هەر بابەتێکدا، کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە. بەوەدا سەرقاڵی پڕۆژەی فکرییە، کەم دەردەکەوێت، بەڵام لەگەڵ هەر دەرکەوتنێکیدا ئایدیای نوێ دەهێنێت و پرسیاری دڵڕەقانە دەورووژێنێت. زمانێکی ئاسانی نییە، چونکە ئاستی تێگەیشتنی جەماوەری تێپەڕاندووە. دەسەڵات و زۆرایەتی خۆشیان ناوێت، بەڵام هەر ئەویشە کاریگەریی هەیە.

---

[4] لێرەدا دەپرسین: مادام حەزیان لە چارەی داعش نییە، بۆچی نایەنە سەر شەقامەکان و لە دژی ناڕەزایی دەرنابڕن؟ ئاخۆ ڕەوایە لایەنێکی هەڵقوڵاوی ناو ئایین بە دوژمن دابنێن؟! داعش خۆیشی زۆرایەتییە، بەڵام زۆرایەتییەکی گەڕۆکە. لە ڕووبەڕووبوونەوەی نووسەر و هونەرمەنداندا پێوەرێکی دیکەی جیاوازیان هەیە، چونکە ئەوان تاکن. ئایا تێکستی یەکێ لەو نووسەرانەی فەتوای کوشتنیان بۆ دەرکراوە، خراپترە لەوانەی داعش کردوونی؟

کۆمەڵگەی ئێمەیش بە شێوەیەک لە شێوەکان خاوەنی ئەو دوو جۆرە ڕۆشنبیرەیە، بەڵام کاتێ ئەوە دەخەینە بەرچاو، کە زمانی ڕۆژانەی هەر کۆمەڵگەیەک ڕۆڵی گەورە لە دروستبوونی ڕۆشنبیردا دەگێڕێت، ئەوا دەکرێت بڵێین هەردوو جۆرەکە لاوازن، ئەگەر نەڵێین ئەوەی دووەم هەر دەرنەکەوتووە، بەوەی زمانی ڕۆژانەمان هێشتا هەژارە و لە بەرهەمهێنانی ڕۆشنبیری جیاواز و داهێنەردا توانای کەمە. ڕۆشنبیر داهێنانی خۆی لەسەر ئاستی ئەو زمانە دادەمەزرێنێت، کە کۆمەڵگە پێی گەیشتووە، بەو مانایەی ئەو ئاستە تێدەپەڕێنێت و مەودا لەنێوان زمانی خۆی و زمانی ڕۆژانەدا دروست دەکات. بەم شێوەیە زمانی ڕۆشنبیری ڕەخنەگر نەک هەر هەمان زمانی کۆمەڵگە نییە، بەڵکوو زۆریش بالاترە. هەتا ئاستی زمانی ڕۆژانەی کۆمەڵگەکەی زیاتر بەرەو سەرەوە هەڵبکشێت، ئەرکی ئەو قورستر، بەڵام ئاستی بەرهەمی بەرزتر دەبێت. کۆمەڵگەیەک لە ڕووی گوزەران، خوێندن، پەروەردە، تەندروستی، ڕێگەوبان، ئاسایش و هیی دیکەوە هەژار بێت، مانای وایە زمانی ڕۆژانەی سادەیە و توانای جووڵەی کەمە. ڕۆشنبیری گەورە لە کۆمەڵگەیەکدا دەردەکەوێت، کە ئەو بوارانەی لە ئاستی نزمدا نین، چونکە پێوەندییەکی دیالێکتیکەڵ لەنێوان دروستکردنی کۆمەڵگە و دروستکردنی ڕۆشنبیردا هەیە. ئەمیان ئەویان دروست دەکات. تاکو ئەمڕۆیش ڕۆشنبیری ئێمە نە توانیویەتی ببێتە مۆدێلێکی وەک ئەو مۆدێلانەی لە جیهاندا هەن، بۆ نموونە مۆدێلی وەک ڕۆشنبیری ئۆرگانیک، ڕۆشنبیری مولتەزیم (کومیتد) و هی دیکە و نە مۆدێلێکی سەربەخۆیشی داهێناوە، بەڵکوو ئەوەی بە زەقی دەبینرێت، ڕۆشنبیری میللییە، کە لێرەدا بە (جاگلەر Jaggler) ناوی دەهێنین. جاگلەر ئەو پاڵەوانەیە، کە یاریی جاگلینگ (Jaggling) دەکات. دەتوانێت لە یەک کاتدا و زۆر بە خێرایی چەند شتێک هەڵبدات و هەر جارێ یەکێکیان بگرێتەوە. ئەم هەڵدەداتەوە و ئەو دەگرێتەوە. ئیتر بەم شێوەیە! جاگلەر بە سیستێمێکی نەگۆڕ کار دەکات. هەر گۆڕانکارییەک بەسەر سیستێمەکەیدا بێت، یارییەکەی تێک دەچێت و ڕۆڵەکەی تەواو دەبێت. لای بینەری جاگلینگ ئەو ماتێریەلە هێندە گرنگ نییە، کە جاگلەر بە کاری دەهێنێت، بەڵکوو لێرەدا ژمارە و خێرایی بایەخی زیاتریان هەیە. واتە تاکو ژمارەی ئەو ماتێریەلانەی هەڵیان دەدات، زۆرتر بێت و خێراتر جێگۆڕکێیان پێ بکات، یارییەکە چاکتر سەرنج ڕادەکێشێت و زیاتر درێژە دەکێشێت.(5) جاگلەر خۆی لە بنەڕەتدا مرۆڤێکی یاخییە و لە ڕێی هونەرەکەیەوە جۆرێک لە تراجیدیا نمایش دەکات، بەڵام کاتێ ڕۆشنبیر دەیەوێت هەمان ڕۆڵی ئەو لە بواری فکریدا ببینێت، پرۆسێسەکە بۆ کۆمیدیا دەگۆڕێت. بەم شێوەیە ڕۆشنبیری جاگلەر بوونەوەرێکی پەسەندکراوی کۆمەڵگەیە. نەک هەر ڕەخنە لەو نۆرم و بەهایانە ناگرێت، کە خەڵک بە پیرۆزیان دەزانن، بەڵکوو دەشیانپارێزێت. پێویستی بەوەیە بەردەوام دەربکەوێت و بە

[5] (جاگلەر و جاگلینگ)، ناوی یەکێ لەو چیرۆکانەمە، کە لەپێش ڕاپەڕیندا نووسیومن. لە کتێبی (ڕاگەردان)دایە، کە هێشتا چاپ نەکراوە.

زمانی میللی بدوێت. بە پێوەری ویژدان ڕووداوەکان هەڵبسەنگێنێت، چی باشە و چی خراپ؟! ئەو پێوەندییە ئاڵۆزەی نێوان دەستەڵات و ڕۆشنبیری هێندە سادە کردووەتەوە، کە دەیەوێت بڵێ ڕۆشنبیر ئەوەیە زۆر لە مێدیاکاندا دەردەکەوێت، پشتی زۆرایەتییەک دەگرێت و دژی زۆرایەتییەکی دی دەوەستێتەوە، بێ ئەوەی هیچ ئایدیایەکی نوێ بناسێنێت، یان ستایلێکی دیکەی بیرکردنەوە دابهێنێت. بەکورتی نە توانا و نە ئارەزووی تێپەڕاندنی هەیە، بۆیە لە ئاستی زمانی خەڵکدا دەمێنێتەوە و بە شێوازێک دەنووسێت، کە هیچ جیاوازییەک دروست ناکات.
دەگەینە ئەوەی بڵێین کۆمەڵگەی ئێمە زۆر کەم ڕۆشنبیری ڕەخنەگر و تێپەڕێنەری بەرهەم هێناوە، کە دەکرێت بە دیوەکەی دیکەیشدا بگوترێت ڕۆشنبیرانمان نەیانتوانیوە کۆمەڵگە بهەژێنن و بیکەنە ناوەندێکی بەرهەمهێن. پێوەندیی نێوانیان لەسەر بنەمای ڕازیکردنی یەکدی دامەزراوە، نەوەک لەسەر بنەمای تێکشکاندن و هەڵوەشاندنەوەی بۆچوون و ئاڕاستەکانی یەکتر.
ڕۆشنبیری جاگلەر، کە بوونەوەرێکی سادەی میللییە، زۆر دوورە لەوەی ببێتە خاوەنی پڕۆژەی فکریی ڕەخنەیی. هەمان تێگەیشتنی سیاسەتمەداری بۆ کێشەکان هەیە، لەبەر ئەوەیشە خۆی لە بواری سیاسەتدا قایم دەکات. یەک دەستەڵات دەناسێت، ئەویش دەستەڵاتی سیاسییە، چونکوو زەقترین دەستەڵاتە، لە کاتێکدا دەستەڵاتەکانی دی لای ئەو نە بوونیان هەیە و نە هیچ کاریگەرییەک. مادام ڕاستەوخۆ و بە زمانی میللی لەبارەی سیاسەتەوە دەدوێت، لای زۆرایەتی خۆشەویستە و ناوبانگی هەیە، چونکە هەر زۆرایەتی سیاسەتمەداری جاگلەریشی لا پەسەندە. زۆرایەتی شێتی ڕۆشنبیری ڕووکەشە، چونکە ئەو قسانە دەکات، کە خۆیشی دەیانزانێت. مرۆڤ لەو کۆمێنتانەی ئەندامانی زۆرایەتی بۆ ڕۆشنبیری جاگلەری دەنووسن، بە ڕوونی دەبینێت چەند ئاسوودەن، کە هەمان بۆچوونی ئەوانی هەیە. ڕۆشنبیری جاگلەر وای کردووە سیاسەت لای زۆرایەتی ببێتە گرنگترین بوار، چونکە لە هیچ بوارێکی دیکەدا ناتوانێت هێندە دەنگ بە دەست بهێنێت و هێندەیش بە ئاسانی بۆچوونەکانی دەرببڕێت. سەیر نییە ئەگەر ئەمڕۆ بواری ئەدەب، فەلسەفە، سایکۆلۆجی، سۆسیۆلۆجی و ئەوانەی دیکە چۆڵ بووبن، کە ئەمە هەر خۆی مانای ئەوەیە ئەوان نە ئەو بوارانەیان ناسیوە و نە بە جیددییش کاریان تێدا کردوون، دەنا بۆچی پێیان وایە ئەمانە توانای گۆڕانکارییان نییە، بەڵکوو تەنیا سیاسەت لە دەستی دێت دنیا بگۆڕێت؟ هەر هێندە گوتاری سیاسی شەقام دەورووژێنێت، زۆربەی ڕۆماننووس، شاعیر، چیرۆکنووس و ڕەخنەگر کاری خۆیان جێ دەهێڵن و دوای ترۆمپێتی سیاسەتمەداران دەکەون، تاکو بە هەمان زمانی ئەوان، بگرە هەندێجار نزمتریش بدوێن و بە زۆرایەتی بڵێن ئێمەیش ماوین. خۆ ئەگەر فریای نووسینی گوتار نەکەون، ئەوا پەنا بۆ شێوازی نامە دەبەن، کە بۆ سەرکردە و بەرپرسەکانی دەنێرن و ئامۆژگارییان دەکەن.

هەر ئەوانە دوای ئارامبوونەوەی شەقام، بۆ دنیای ئەدەب و هونەر دەگەڕێنەوە و مرۆڤ دەتوانێت هەندێکیان لە فێستیڤاڵەکاندا ببینێت، ئینجا لەوێ چ خەڵات دابەش بکەن و چ هەر خۆیان وەریبگرن. ڕۆشنبیری جاگلەر پێی وایە گۆڕانکاری کاتێ دێتە دی، کە بواری سیاسی دەگۆڕێت. ئەمە تێگەیشتنێکە چەند بلێی ساکارە. ئەوە هەموو بوارەکانی دیکەن سیاسەت ئاڕاستە دەکەن، نەوەک بەپێچەوانەوە. ڕەخنە خۆی بەرهەمی قووڵبوونەوەی ڕۆشنبیرە لەو بوارانەدا. هەر ڕەخنەیشە گوتاری سیاسی دەخاتە ژێر گومانەوە و ناهێلێت دەستەلاتی ڕەها پەیدا بکات. ئەوە ڕەخنەیە بواری سیاسی و بوارەکانی دی دەگۆڕێت و بەرەو ئاستی بالاتریان دەبات، بێ ئەوەی ئەو پرۆسێسە لە خالێکدا کۆتاییی پێ بێت. لە هەر کۆمەڵگەیەکدا ڕۆشنبیری ڕەخنەگر نەبێت، سیاسەت شوێنی هەموو شتێک دەگرێتەوە و بواری ئازادی تەواو تەسک دەبێتەوە، بگرە هەر نامێنێت، هاوکات ڕۆشنبیری جاگلەر بە شێوەی بەرچاو زۆر دەبن. ئەمرۆ کۆمەڵگەی ئێمە وەک هەر کۆمەڵگەیەکی دیکەی تەقلیدی خاوەنی ژمارەیەکی یەکجار زۆری ڕەخنەگرە، بەوەی چەمکی ڕەخنە لە کۆنتێکستی خۆی دوور خراوەتەوە و بۆ ئاستی میللی داگیراوە. واتە کراوەتە کارێکی ئاسان، بەلام ئەوە هەر کۆمەڵگەی ئێمەیشە لە ڕووی بەرهەمی فکری و ڕەخنەییەوە هێندە هەژارە. ئەو چەند نووسەرەیش، کە زۆرایەتی بە گەورەترین ڕەخنەگری خۆمان، بگرە بە گەورەترین ڕەخنەگری دنیایشیان دەزانێت، لە چەند گوتارێکی سادە زیاتریان نەنووسیوە. تێیاندا هەیە هەموو ئەرکەکەی ئەوەیە دۆعا بۆ هەندێک و لە هەندێکی دیکەی بکات. تێکەڵبوونی ژانرەکان، واتە ڕۆشنبیر لە ئاراميدا ڕۆمان، شیعر چیرۆک و ڕەخنەی ئەدەبی دەنووسێت، بەلام لە کاتی ورووژانی شەقامدا هەموویان جێ دەهێلێت و پەنا بۆ گوتاری ئاگراوی دەبات، خەسڵەتی دیاری ئەو کۆمەڵگەیانەیە وەک هیی ئێمە هێشتا تاکەکانی نەبوونەتە خاوەنی خۆیان، بەڵکوو پابەندی خواستی زۆرایەتین. فەیلەسووفانی (تیۆریی ڕەخنەیی) لە نموونەی (هۆرکهایمەر)، (ئەدۆرنۆ) و (مارکیوز) پێ لەسەر تێکچڕژانی بوارە جیاوازەکان دادەگرن، بگرە ئەمە لە دیدگای فەلسەفیدا بە پێویست دەزانن، بەوەی فەلسەفە لەسەریەتی بەرهەمی ئابووریناس، مێژووناس و دەروونناسان لە دارشتنی پرسیاردا پێکەوە ببەستێتەوە، کە هەموو ئەمانە وا دەکەن ڕەخنە کاریگەرتر ببێت،(6) بەلام لای ڕۆشنبیری جاگلەر شتەکە تەواو جیاوازە، چونکوو ئەو بە شێوەی کیریۆسیتی، واتە زۆر ڕووکەشانە لەبارەی ئەو ڕووداوانەوە دەنووسێت، کە شەقام بە گرنگیان دەزانێت، بێ ئەوەی هیچ پرسیارێکی نوێ بورووژێنێت.

زۆرایەتیی ئەمرۆ دەرگەی بۆ هەر ڕۆشنبیر و سیاسەتمەدارێک کردووەتەوە، بە مەرجێ ئەو سیگنالانەی پێوە دیار بێت، کە ئەم حەزی لێیانە و نابنە هۆی تێکچوونی دۆخە

[6] محمد نور الدین افايه، الحداثه والتواصل في الفلسفه النقديه المعاصره نموذج هابرماس، افريقا الشرق، بيروت، لبنان، 1998 الطبعه الثانيه، ص 18

ئارامەکەی. واتە کاتێ پەسەندیان دەکات، کە دەبنە جاگلەر و دەزانن چۆن جاگلینگ بکەن. وای لێ هاتووە بۆ ئەوەی مرۆڤ بە نووسەرێکی داهێنەر، یان سیاسەتمەدارێکی گەورە بزانرێت، هێندەی بەسە لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندندا زووزوو دەربکەوێت و وێنەی جاگلەرێکی شارەزا تۆپەکان لە هەوادا بخولێنێتەوە. ڕۆشنبیری ڕەخنەگر و تێپەڕێنەر بەرگری لە باوەڕی زۆرایەتی ناکات، بەڵام لەپێناوی مافەکانیدا تێدەکۆشێت، لە کاتێکدا ڕۆشنبیری جاگلەر بە باوەڕەکەیدا هەڵدەڵێت، کەچی مافەکانی لا گرنگ نین، بەڵکوو تەنیا وەک تۆپ هەڵیاندەدات. زۆرایەتی خۆیشی ئەوەی بە لایەوە گرنگە هەڵدانی تۆپەکەیە، نەوەک بەدەستهێنانی مافەکانی. لایەنی سیاسی هەیە بەڵێنی بە ئەندامانی زۆرایەتی داوە، ئەگەر پشتی بگرن، دەستکاریی سروودی (ئەی ڕەقیب)یان بۆ دەکات. ئەمە بەشێکە لە داخوازییەکانی زۆرایەتی و حزبیش وەک دەستکەوتێکی گەورە پێی دەفرۆشێتەوە، بێ ئەوەی هیچ لایەکیان لەوەدا ڕژد (جیددی) بن. واتە نە ئەم دەیهێنێتە دی و نە ئەویش دەیەوێت بێتە دی، بەڵکوو تەنیا وەک یەکێک لە تۆپەکان لێی دەڕوانن. لە پێشەوە گوترا زۆرایەتی حەز ناکات لە پێکهاتەی شت بکۆڵێتەوە. نووسەر هەیە لانی کەم پانزدە ساڵە لەبارەی دەسەڵاتەوە دەنووسێت، جنێوی پێ دەدات و بە نەفرەتی دەکات، بێ ئەوەی یەک جاریش گوتبێتی دەسەڵات چییە، بەڵکوو پێی وایە دەسەڵات بریتییە لە کەسانێکی دیاریکراو و ئەوانە هۆکاری نادادپەروەری و گەندەڵین، کەچی وەک ڕووناکبیری گەورە ناسراوە، مادام بە زمانی زۆرایەتی دەدوێت و خۆی لەو شتانە نادات، کە دەبنە هۆی تێکچوونی ئارامییەکەی. بەم شێوەیە چەمکی دەسەڵات، کە بۆ نموونە لای فەیلەسووفێکی وەک (مێشێل فۆکۆ)دا ئاڵۆزترین و قورسترین چەمکە، بگرە دەگاتە ئەوەی سەرجەم تەمەنی بۆ تەرخان بکات و هێشتا فریای ناکەوێت، کەچی لای ڕۆشنبیری جاگلەردا دەبێتە یەکێک لە شتە هەر ئاسان و سادەکانی سەر ئەم زەمینە. هێندە بیرکردنەوە و دەربڕینی ئاسان کردووەتەوە، بە ڕادەیەک ڕووناکبیری ئەرکێکە وەک هەر ئەرکێکی دیکەی سادە و هەموو کەسێک دەتوانێت لە ئەستۆی بگرێت، بە مەرجێک وریای خۆی بێت بە لای بیرکردنەوەی قووڵ، خوێندنەوە، کتێب، تەنیایی، ڕەخنەی دلڕەق و شتی دیکەی لەم بابەتەدا نەچێت، بەڵکوو بە زمانی خەڵک بدوێت و زووزوو ئەو شتانەیان بە بیر بێنێتەوە، کە خۆیان دەیانزانن. پێشتریش گوتمان ئەمە وای کردووە ژمارەی ڕۆشنبیر لە زۆربووندا بێت. هەمیشە کۆمەڵگە سەرەتاییەکانی وەک هیی ئێمە، ئەوانەی پشت بە کەلتووری زارەکی دەبەستن و بایەخی نووسینیان نەزانیوە، خاوەنی زۆرترین ژمارەی ڕۆشنبیرن. ئەوەی ئەمڕۆ بە ڕوونی دەرکەوتووە، ئەوەیە، هەتا ژمارەی ڕۆشنبیر زیاتر بەرەو سەرەوە هەڵبکشێت، ڕێژەی خوێندنەوە دادەبەزێت و کتێبخانەکان داهاتیان کەمتر دەبێتەوە، دەگاتە ئەوەی هەندێکیان کرێی شوێنەکەیان بۆ نەدرێت. نکووڵی لەوە ناکرێت ئێمە ئەمڕۆ خاوەنی ژمارەیەکی یەکجار زۆری ڕۆشنبیرین.

گەیشتووەتە ئەوەی هەر لایەنێکی سیاسی کاتێ بۆ پشتگیریی پرۆژەیەکی خۆی پێویستی بە رۆشنبیر بێت، لە ماوەیەکی کورتدا، بێ ئەوەی هیچ زەحمەتێک بکێشێت، هەزارانیان کۆ بکاتەوە. ئەمە تایبەت نییە بە پارتی، بەڵکوو هەموو لایەنەکانی دیکەیش کردوویانە. ئەو رۆشنبیرانەی لە سەرەتاوە، دروستتر لەدوای راپەرینەوە وەک رووناکبیر خۆیان ناساندبوو، گوایە پرۆژەی گەورەی فکری و فەلسەفییان هەن، ئەمڕۆ چ لە رۆژنامەی حزبەکان و چ لەو رۆژنامانەی، گوایە سەربەخۆن، بوونەتە رۆژنامەنووسی زۆر سادە، چونکە ئەمە ئاسانترین رێگەیە، تاکو لای زۆرایەتی خۆشەویست ببن. لەگەڵ زۆرایەتیدا زمانێکی هاوبەشی پێک هێناوە، کە بە ئاسانی لە یەکدی تێدەگەن. زۆرایەتی هێندەی بەسە تیۆریی پەرەسەندن (ئیڤەلویشن)ی (داروین) بە چەند وشەیەکی وەک (چۆن رازی بین بە نەوەی مەیموون دابنرێین؟) بسرێتەوە، یان سەرتاپێی سیکۆلەریزم، کە خۆی بە عەلمانییەت ناوی دەبات، لە کوفر و بەدڕەوشتیدا کورت بکاتەوە، بگرە سەرجەم فکری دنیا لە کۆمێنتی ژێر گوتاری رۆژنامە ئێلیکترۆنییەکاندا بە ورێنە بزانێت، بێ ئەوەی چ لە دوور و چ لە نزیکەوە بە لایاندا تێپەڕیبێت. هەم رۆشنبیری جاگلەر و هەم سیاسەتمەداری جاگلەریش سوود لەو دۆخە دەبینن، چونکە ئەوان ترسیان لە هیچ دەمێک نییە، کە بە پرسیاری نوێ رووبەڕوویان نابێتەوە. هەردووکیان لە ماوەی ئەو چەند ساڵەی رابوردوودا فێری هونەرێک بوونە، کە دەکرێت ناوی (هونەری خوگۆنجاندن لەگەڵ زۆرایەتیدا)ی لێ بنێین. لەوەدا هاوپەیمانن چۆن لە رێگەی هەندێک چەمکی رەوشتبازییەوە هەرچی ئارەزووی یاخیبوون هەیە لە مرۆڤیدا بکوژن و بیکەنە کۆیلە. (نیتشە) لە کتێبی (ئاوابوونی بتەکان)دا رەخنە لە کەنیسە دەگرێت، کە هەوڵی لەناوبردنی هەوەس و غەریزە دەدات، لە کاتێکدا ریشەکێشکردنی هەوەس مانای ریشەکێشکردنی خودی ژیانە. گوتە ناسراوەکەی (مەسیح) دەهێنێتەوە: (ئەگەر چاوت بەرەو گوناهـ پەلکێشت دەکات، دەریبهێنە)، بۆیە پێی وایە رەوشت دژی سرووشتە، بگرە ئەمە دەکاتە یەکێک لە تایتڵەکانی کتێبەکەی.(7) بەگشتی (نیتشە) لەو کتێبەیدا رەخنەی گەورە لە تێکڕای ئەوانە دەگرێت دەیانەوێت لە رێگەی رەوشتبازییەوە سرووشتی مرۆڤ بکوژن و کۆیلەی بکەن، بۆیە وەک پارادۆکس بە (بەدڕەوشتە ناشیرینەکان) ناویان دەبات. بەم شێوەیە پێی وایە (هەموو لە دژی لەناوبردنی هەوەسدا پەیمان دەبەستن).(8)

بۆ نموونە ئەو نووسەرە میللییانە، یاخود ئەو رۆشنبیرە جاگلەرانە لە هەندێک ماڵپەڕی دەرەوەی کوردستاندا دەیانگوت پارتی پارکی کردووەتەوە، بۆ ئەوەی بەدڕەوشتی لە کۆمەڵگەدا بڵاو بکاتەوە، بەڵام کاتێ بۆیان دەرکەوت ئەو زۆرایەتییە بە جلوبەرگی ئیسلامییەوە دەچێتە پارکەکان و مانا ئۆرگیناڵەکەی پارکی تەواو گۆڕیوە، بگرە شوێنی

---

[7] فردريك نيتشه، افول الاصنام، ترجمه حسن بورقيه ومحمد الناجى، افريقيا الشرق، الطبعه الاولى، 1996، ص 35

[8] هەمان سەرچاوە و هەمان لاپەرە.

خواپەرستیی تێدا کردووەتەوە، بۆ ئەوەی یەک نوێژی نەچێت، بە مانایەکی دی وای ڕێک خستووە لەگەڵ تێگەیشتنی خۆیدا بگونجێت، ئەودەم ئەو تۆپەیان فڕی دا و دانەیەکی دیکەیان هەڵگرت.([9]) بەڕێوەبەرانی ڕۆژنامەی (....)ی دەنگی بزاڤێکی ئیسلامی تەنیا ڕۆژێک دوای هاتنی داعش بۆ مووسڵ ڕیپۆرتاژێک ئامادە دەکەن و ڕایدەگەیەنن ئەو شارە بووەتە بەهەشت. بازاڕ هەیە و کەس دەستی لێ نەدراوە، چونکە وا دەزانن زۆرایەتیی هەرێمی کوردستان ئەوەی دەوێت، بەڵام کاتێ بۆیان دەردەکەوێت ئەمە ئەو ڤێرژنە نییە لەوێدا زۆرایەتیی لەگەڵە، بەڵکوو ڤێرژنێکی تری نزیکی ئەوەیە، ئینجا خێرا زمانی خۆیان دەگۆڕن و بە شێوەیەکی دی دوای ڤێرژنە پەسەندکراوەکە دەکەون. ([10]) جیاوازیی داعش لەگەڵ حزبە ئیسلامییەکانی حوکوومەتی هەرێمدا، ئەوەیە، ئەم هەموو تۆپەکانی فڕێ داوە و تەنیا ئەوەیانی هێشتووەتەوە، کە ناوی خیلافەتە، بەڵام ئەوان دوای ئەوەی چوونەتە ناو پەرلەمانی کافریش، وازیان لەوە نەهێناوە بە خەڵک بڵێن ئامانجیان گەڕاندنەوەی خیلافەتە، چونکە چاک دەزانن ئەندامانی ئەو زۆرایەتییە لەوە دەگەن ئەمە تەنیا هەڵدانی تۆپەکەیە، دەنا کاری وایان لێ ناوەشێتەوە.([11]) هەروەها داعش خاوەنی هێزێکی گەورەتر و زۆرایەتییەکی فراوانتریشە، بۆیە توانای هەیە ڕاشکاوانەتر بۆچوونەکانی دەرببڕێت و پێویستی بە تەقیە نییە. حزبی ئیسلامی هەیە تاکو دوانزدە ساڵ لەمەوبەر گوتوویەتی پەرلەمان شوێنی کافرانە، کەچی کاتێ زانیویەتی بەم شێوەیە زۆرایەتی لە دەست دەدات و توانای ئەوەیشی نییە وەک داعش قەوارەیەک دابمەزرێنێت، ئەودەم چووەتە پەرلەمان، بەڵام وەک گوترا هەوڵی داوە لە شەیتانەوە بۆ فریشتەی بگۆڕێت([12])

---

[9] دەکرێت خوێنەر ئەو بابەتەم بخوێنێتەوە، کە لەژێر ناونیشانی (کێ شار دادەمەزرێنێت؟ فریشتە، یان ئیبلیس؟)دا نووسراوە و لە (دەنگەکان) و لە (ماڵێک لە ئاسمان)دا بڵاو کراوەتەوە. لەوێدا باس لەوە دەکرێت چۆن زۆرایەتی کاتێ بەر هەر شتێکی نوێ دەکەوێت، وەک شەیتان لێی دەڕوانێت و دواتر وردەوردە بۆ فریشتەی دەگۆڕێت، بەو مەبەستەی هیچ گۆڕانکارییەک نەهێنێتە کایەوە. ئەمە لینکەکانیەتی:

http://www.dengekan.info/dengekan/gshty/20808.html

http://www.hemin.dk/mla/node/575

[10] لەبەر ئەوەی ژمارەکەم بۆ نەدۆزرایەوە، تاکو وەک سەرچاوە ئاماژەی پێ بدەم، بۆیە ناوی ڕۆژنامە و لایەنەکەم نەنووسیوە. لە کاتی خۆیدا ئەو ڕاپۆرتە ساختەیەم خوێندووەتەوە.

[11] بە بڕوای من حزبە ئیسلامییەکان تەنیا گۆڕان، کۆمەڵ، یەکگرتوو و بزووتنەوە نین، بەڵکو پارتی و یەکێتییش هەمان تێڕوانینینی ئەوانیان بۆ حوکمڕانی و بەڕێوەبردن هەیە. لام ڕوونە ئەگەر (دەوڵەتی ئیسلامیت دەوێت، یان دەوڵەتی سیکۆلەر؟) لەناو بەرپرس و ئەندامانی سەرکردایەتیی یەکێتیدا بخرێتە دەنگدانەوە، یەکەمیان زۆر لە دووەمیان زیاتر دەهێنێت. لە ماوەی ئەو چەند ساڵەی ڕابوردوودا بابەتی هەندێک نووسەرم خوێندووەتەوە، کە سەرەتا وام زانیوە ئەندامی حزبە ئیسلامییەکانن، کەچی دواتر بۆم دەرکەوتووە مووچەخۆری پارتی و یەکێتین و بە یارمەتیی ئەوانیش بڕوانامەی بەرزیان وەرگرتووە.

[12] دەکرێت خوێنەر جارێکی دیکە بۆ ئەو بابەتەم بگەڕێتەوە، کە لەژێر ناونیشانی (کێ شار دادەمەزرێنێت؟ فریشتە، یان ئیبلیس؟)دا نووسیومە:

http://www.dengekan.info/dengekan/gshty/20808.html

کەواتە چ سیاسەتمەداری جاگلەر و چ ڕۆشنبیری جاگلەر بۆ ئەوەی زۆرایەتی لە دەست نەدەن، پێویستە خۆیان لەوە بپارێزن بە ڕوونی بۆچوونەکانیان دەرببڕن و ئەوەیش گرنگە لە یەک کاتدا کۆمەڵێک تۆپ بە دەستەوە بگرن، بۆ ئەوەی لانی کەم لە ڕێی یەکێ لەو تۆپانەوە پێیان بڵێن پێوەندییان پێیانەوە ماون و لێیان دانەبڕاون. جەخت لەسەر ئەوە دەکەینەوە، کە ڕۆشنبیری جاگلەر و سیاسەتمەداری جاگلەر بۆ ئەوەی لە زۆرایەتی دانەبڕێن، پێویستە لە ئاستی ئاماژەداندا بوەستن و نەچنە ناو وردەکارییەوە. کاتێ سەرکردە و کادیرانی بزووتنەوەی گۆڕان دەڵێن، بگرە هاوار دەکەن بە هیچ شێوەیەک لە سەوابتی ئیسلام لا نادەن، خۆیان لە وردەکارییەکان دەپارێزن و پێیان ناڵێن مەبەستیان لە سەوابت چییە، چونکە هەر کاتێ ئەوەیان گوت، ئەوا ئەو زۆرایەتییە لە دەست دەدەن. ئایا ئەگەر بڵێن لە سەوابتی وەک بەردبارانکردنی ژنی مێرددار و پیاوی ژنداری (زیناکەر!)، بڕینی دەستی دز، کوشتنی ئەوانەی واز لە نوێژ دەهێنن (تارك الصلاة) و شتی لەم بابەتە لا نادەن، دەتوانن لە پەرلەماندا، بگرە لەناو خودی کۆمەڵگەیشدا بمێننەوە و وەک داعش نەکرێنە دەرەوە؟ کەواتە ئەمڕۆ بەلارێدابردنی هزری (Intellectual prevarication) یەکێکە لە پێداویستییەکانی هەر سیاسەتمەدار و ڕۆشنبیرێکی جاگلەر، بۆ ئەوەی لەناو زۆرایەتیدا شوێنی خۆی بگرێت و خۆشەویست ببێت.([13])

سەرەتا لە بڵاوکراوەکانی (ڕەهەند)دا نەک هەر لایەنگری بۆ پیاوانی ئایینی بەرچاو ناکەوێت، بەڵکوو پێچەوانەی ئەمە دەبینرێت، بەوەی هێشتا کۆدەکانی ئەو زۆرایەتییەیان نەدۆزیوەتەوە و نەیانزانیوە چۆن پەسەند دەکرێن. لە لایەکی دیکە تاکو سەرەتای نەوەدەکانیش ئیدۆلۆگیی چەپ، نەتەوەیی و لیبراڵ زاڵ بوون و دواتر وردەوردە

---

http://www.hemin.dk/mla/node/575

[13] لە کەناڵی (KNN)دا زووزوو ڕاپۆرت لەبارەی (ئەردۆگان) و (ئاکەپە)وە پەخش دەکرێت و ڕەخنەی توندیان لێ دەگیرێت. بینەرێک ئەگەر یەکەمجاری بێت ئەو کەناڵە ببینێت، نازانێت هیی بزاڤێکی ئیسلامییە و سەرکردەکانی بەردەوام جەخت لەسەر (سەوابت) دەکەنەوە، بەڵکو وا تێدەگات هێزێکی سیکۆلەری لە پشتەوەیە. هۆکارەکەی تەنیا ئەوەیە بە ڕوونی دەرکەوتووە پێوەندیی (ئەردۆگان) و پارتی گەیشتووەتە ئاستێک، کە تێکڕای ئەوانەی دوێنێ لە هەرێمی کوردستاندا بە ئاشکرا پڕوپاگەندەیان بۆ ئەو خەلیفە عوسمانییە دەکرد، ئێستا خراونەتە پەراوێزەوە، بەوەی پارتی خۆی شوێنی هەموویانی گرتووە. سەیر ئەوەیە زۆربەی سەرکردە دیارەکانی گۆڕان، کە ئیخوانین و ئەمڕۆ وەک دوژمن لە (ئەردۆگان) دەڕوانن، مادام هاوپەیمانی پارتییە، دروستتر پارتیی گرتووەتە خۆی، تاکو دوێنێ هەر کەسێکیان بە کافر و لادەر دەزانی، ئەگەر ڕەخنەیەکی لێ بگرتایە. دەمەوێت بڵێم ئەوانە کاتێ زۆرایەتییەک لە دەست دەدەن، پێویستە زۆرایەتییەکی دی بە دەست بهێنن. بەم شێوەیە گۆڕانیش وەک پارتی پێویستی بە زۆرایەتییەکی ئیسلامی هەیە، تاکو ئەو بۆشاییە پڕ بکاتەوە. هاوکات دەبێت هەندێک تۆپی دیکە بە دەستەوە بگرێت. کەواتە ئەوەیش سەیر نییە ئەگەر ئەمڕۆ لە کەناڵی ئەو کۆنەئیخوانییانەی ناو گۆڕاندا باس لەو زوڵمە بکرێت، کە کوردی باکوور و ڕۆژئاوا ڕووبەڕووی بوونەتەوە، مادام کەناڵی (ڕووداو) تەرخانە بۆ پێداهەڵدانی (ئەردۆگان) و بێنرخکردنی هەر دەنگێک، کە لە دژی خەلیفە بەرز دەبێتەوە. ئەو بینەرەی (KNN) ئەگەر چاوەڕێ بکات ڕاپۆرتەکە تەواو ببێت، ئەوا بەر کۆمەڵێکی دیکە دەکەوێت، کە هەموویان جەخت لەسەر ئیسلامەتیی بزووتنەوەی گۆڕان دەکەنەوە.

هەموو شتێک کەوتە ژێر چەتری ئیسلامەوە، کە ئەودەم وەک ئەمڕۆ چ ڕۆشنبیر و چ سیاسەتمەدار نەیاندەتوانی بە ئاسانی شوێنی خۆیان لەناو ئەو جیاوازییەدا بگرن. بەم شێوەیە ڕۆشنبیرانی (ڕەهەند) دەستەواژەی وەک پیاوسالاری، خێڵەکی، ئیلیت، دۆگما، تازەگەری، سیکۆلەریزم، دەستەڵاتی پیاوانی ئایینی و زۆری دیکەی هاوشێوەی ئەمانەیان بە کار دەهێنا، کە ئامازەیان بەوە دەدا ئەوان دەیانەوێت ڕەخنە لە زۆرایەتی بگرن، بێ ئەوەی تێیاندا قووڵ ببنەوە، بەڵام دواتر وردەوردە دەستەواژەی ئایینی شوێنیان گرتنەوە، یان دروستتر ئەو دەستەواژانە شوێنیان گرتنەوە، زۆرایەتی پێیان ڕازین، بەتایبەتی لەگەڵ حەڤدەی شوباتدا، کە گەیشتە ئەوەی بانگ بدەن. ئەگەر نووسەرانی (ڕەهەند) نەچوونایەتە ناو خەڵک، لە ڕۆژنامە و گۆڤاری حزبەکاندا بەرهەمیان بڵاو نەکردایەتەوە، لە تیڤییەکانیاندا دەرنەکەوتنایە، بەم شێوەیە نەدەناسران. کاتێ زۆردەرکەوتن پێوەرە بۆ ئەوەی مرۆڤ ڕۆشنبیرێکی گەورە بێت، ئەوا زمانی میللی فریای دەکەوێت. زمانی هەر یەکێ لەو ڕۆشنبیرانە ڕۆژبەڕۆژ سادەتر بووەتەوە، تاکو گەیشتووەتە ئەوەی هەر نووسەرێکی دیکەی ئاسایی بتوانێت وەک ئەوان بنووسێت و نووسیویشیانە. ئەو ڕۆشنبیرە نەک هەر ڕەخنەی لە (ئێستا) نەگرتووە و هەوڵی تێپەڕاندنی نەداوە، بگرە هەموو شتە دژبەیەکەکان (Contradiction)ی ئایین و سیاسەتی لە خۆیدا هەڵگرتووە و بە زمانی میللی بەرگرییان لێ دەکات، بگرە بەردەوام لەو ڕێگەیەوە هەوڵی گەورەکردنی ناوبانگی خۆی دەدات.(14)

دەگەینە ئەوەی بڵێین چ ڕۆشنبیری جاگلەر و چ سیاسەتمەداری جاگلەر دوای زۆرایەتی دەکەون، نەوەک بەپێچەوانەوە، کە هەندێجار بۆچوونەکان کورت دەهێنن و خێرا ڕاست دەکرێنەوە. بەشێک لەو ڕۆشنبیرانەی لەناو ئایینەوە هاتوون، زۆر زیاتر لەو ڕۆشنبیرانەی زۆرایەتی بە گەورەیان دەزانێت، هەوڵیان داوە ڕەخنە لە دیاردە و دەرکەوتەکانی ئایین بگرن.

هەندێک لەو جاگلەرانە پێشبینییان دەکرد لەدوای سیویەکی ئابەوە پارتی دەکەوێت و تا ماوە هەڵناستێتەوە، بۆیە بەردەوام بە زمانی میللی لەبارەی ئەو ڕووداوەوە دەیاننووسی، بەڵام پارتی بە هێزێکی گەورەترەوە دەرکەوتەوە، بگرە ئەوانەی پێشبینیی ڕووخانیان دەکرد، بە سوپاسەوە لە دامودەستگەکانیدا وەک موچەخۆری گوێڕایەڵ دامەزران و لە ئۆرگانەکانیدا گوتاریان بۆ نووسی، بێ ئەوەی دەست لە جاگلینگ هەڵبگرن. هەندێک جاگلەری دیکە لە ماڵپەڕەکانی دەرەوەی کوردستاندا گوتیان ئێمە

---

[14] لێرەدا بە هیچ شێوەیەک مەبەستمان نییە هەموویان وەک یەک ببینین، بەڵکو هێشتا جیاوازییەک لەنێوان ئەمیان و ئەویاندا هەست پێ دەکرێت. تێیاندا هەیە لای خوێنەری سەرەتاییش لەوە دەرچووە بەرهەمەکانی، چاکترە بگوترێت گوتەکانی شتی نوێیان تێدا بێت، لە کاتێکدا هەر بۆ نموونە (فارووق ڕەفیق)، کە لە حەڤدەی شوباتدا تەواو بۆ ئاستی میللی دادەبەزێت، بەڵام خێرا بە ئاگا دێتەوە و گۆڕانکاری لە خۆیدا دەکات. ئەمەیش پرۆسێسێکی ئاساییە، کە ڕۆشنبیران هاوکاتی هەر ڕووداوێک بە چەمکەکانیاندا دەچنەوە و هەوڵ دەدەن ئاستی تێگەیشتنی خۆیان تێبپەڕێنن. لێرەدا (هیگڵ) نموونەیەکی دیارە.

هێنــده جــوێن به پــارتی دەدەیــن، تــاکو لای خەڵــک ناشــیرینی دەکەیــن و ئەنجــام دەیڕووخێنیــن، بەڵام دوای پــانزده ســاڵ هێشــتا بۆیــان نەکــراوە، چــونکە ئەو زۆرایــەتییە ئەمڕۆ ئامــادە نییە دەست لــه هیــچ شــتێکی خــۆی هەڵبگرێت، بــۆیە هەنــدێکیان کــاتێ بــۆ کوردســــتانی ژێــــر دەســــتەڵاتی پــــارتی دەگەڕێنەوە، ناچــــارن لــەگەڵ بەرپرســــە دەسترۆیشتووەکانیدا ڕێــک بکەون، نەیــانگرن و ئازاریــان نەدەن. بــزووتنەوەی گــۆڕانیش هەمــــان بۆچــــوونی بــــۆ ڕووخانــــدنی پــــارتی هەبــــوو، گــــوایە لــه ڕێــــی ئاشــــکراکردنی نهێنییەکــــانیەوە بێهێــــزی دەکــــات و دواتــــر لــه نــــاوی دەبــــات، بەڵام ئەویــــش هەر زوو ئاڕاستەکەی گۆڕی، بەوەی لــەگەڵ ئاڕاستەی زۆرایەتیدا نەدەهاتەوە. چ ئەو نووسەرانەی جوێنیــان دەدا و چ گــۆڕانیش توانییــان لای ئەو زۆرایەتییە بناســرێن و پەســەند بکرێــن، بەڵام بێ ئەوەی ئەمە بگاتە ئەوەی پارتی لاواز ببێت، چونکە وەک گــوترا ئەو زۆرایــەتییە هەموو شتێک کەڵەکە دەکات، بە مەرجێ سیمای ئایینیی پێوە بێت. پێشتریش گوترا هیــچ ڕەگەزێکی دی وەک ئایین ناتوانێت خاڵی هاوبەشی ئاڕاستە جیاوازەکان بــدۆزێتەوە و لــه یەکدییان نزیک بکاتەوە، بگرە لەناو یەکدیاندا بتوێنێتەوە.
ڕەنگە سیویەکی ئاب نموونەیەکی زەق بێت بــۆ ئەوەی بڵێیــن ڕۆشــنبیری جــاگلەر، کاتێــک کێیسێک وەک تــۆپ هەڵــدەگرێت و جــاگلینگی پــێ دەکــات، بــۆ ئەوەی نییە لــەو ڕێگەیەوە ڕەخنە بگرێــت و ئایــدیای نــوێ بهێنێــت، بەڵــکوو تەنیــا مەبەســتیەتی وەک یــاریکەرێکی لێهاتوو بەردەوام لە بەرچاو بێت و لــه بیر نەچێتەوە، چونکە ئەو بەرگەی هەمــوو شتێک دەگرێت، بەڵام هیی ئەوە نــا لــه بەرچــاوان ون بــبێت و لــه بیر زۆرایــەتی بچێتەوە. گــرنگە ئەوەیش بزانین، کە دەبێت جاگلــەر زووزوو ئاڵوگۆڕ بە ماتێریالــەکانی بکــات. واتە ڕەنــگ، شێوە و قەبارەی تۆپەکانی بگۆڕێت و لــه فۆرمی دیکەدا پێشانیان بداتەوە، چونکە بێــزاری یەکێکە لــه سیماکانی زۆرایــەتی و شێتی گــۆڕینی فــۆرمی شتومەکە وەک چــۆن کەلــوپەلی نــاومــاڵ، جلــوبەرگ، ئۆتــۆمۆبیــل و شــتی دیکەیــش هەر بەم شێوازە دەگــۆڕێت. تــاکو چەنــد ساڵێک لــەمەوبەریش ئەگەر خوێنەر تەنیا ژمارەی سیویەک (31) و وشەی (ئاب)ی لــه هەر شوێنێکدا بدیایە، بە پەرۆشەوە دەیخوێندنەوە، بەڵام ئەمڕۆ ئەو ئارەزووەی نەماوە، بۆیە پێویســتە ڕۆشــنبیری جــاگلەر تــۆپێکی دیکە بهێنێــت، وەک تــۆپی دەســتوور، هیــی یاســای ســەرۆکایەتی و شــتی لــەم بــابەتە. بــۆ ڕۆشــنبیر هیــچ گرنــگ نییە ئەو ڕووداوە چ سوود و زیانێکی هەیە، بەڵکوو وەک پێشتر گوترا گرنگ ئەوەیە بیکاتە تۆپ و هەڵیبدات. هەندێک لــەو جاگلــەرانە لــه گەرمەی ڕووداوەکــانی حەقدەی شوباتدا پەلامــاری هەر ڕۆشــنبیرێکیان دەدا، ئەگەر ملــی بــۆ خواســتەکانی زۆرایەتی کەچ نەکــردایە. بەوە تاوانباریــان دەکــرد، گوایە سەر بە پارتی و یەکێتییە، هەتا ئەگەر ئەو ڕۆشنبیرە دەستی لــەوە هەڵنەگرتبایە ڕەخنەی جیدی لــەو دوو حزبە بگرێت، کەچی دوای ئارامبوونەوەی شــەقام هەر خۆیــان لــه مێدیا و دامودەستگەکانی ئەواندا دەرکەوتنەوە و لــه فێستیڤاڵەکانیاندا بانگهێشت کران،

بگرە ئەوانەیان بە داهێنەر نەدەزانی، کە بەشدارییان تێدا نەکردوون.([15]) سەیر نییە جاگلەرەکان هاوکاتی هەر ڕووداوێک بە لێشاو دەردەکەون و بۆچوونی خۆیان دەڵێن، بێ ئەوەی پێشتر لەو بارەیەوە هیچ شارەزاییەکیان پەیدا کردبێت. بۆ نموونە هەر هێندە داعش دەردەکەوێت، ئەوان لەبارەی ئیسلام و مێژووەکەیەوە دەکەونە قسەکردن، بێ ئەوەی قسەکانیان سنووری تێگەیشتنی مرۆڤی ئاسایی ببڕێت، چونکە لەبارەی هەر هێزێکەوە دەدوێن، کە خاوەنی زۆرایەتییە. ڕۆشنبیرە ڕەخنەگر و تێپەڕێنەرەکانی دنیا هەمیشە لە دژی سێنترالیزمدا جەنگاون، لە (نیتشە)وە کاتێ سێنترالیزمی ئەقڵ و زانستی خستووەتە ژێر گەورەترین پرسیارەوە تاکو (فۆکۆ)، (دێریدا) و هەموو ئەوانەی دیکە، هەر یەکەی بە شێوازی خۆی ڕەخنەی لە سێنترالیزم گرتووە و هەوڵی هەڵوەشاندنەوەی داوە، بگرە کەناڵی دیکەی جیاوازی کردووەتەوە، کەچی ڕۆشنبیری جاکلەر بەپێچەوانەوە هەمیشە بەو زمانە میللییەی هوتاف بۆ سێنترالیزم دەکێشێت و دژایەتیی هەر کەناڵێکی جیاواز دەکات، کە دەردەکەوێت.([16])

---

[15] هەرگیز دژی ئەوە نیم نووسەری سەربەخۆ و ڕەخنەگر لە مێدیای حزبیدا دەربکەوێت، بەرهەمی لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانیاندا بڵاو بکاتەوە، یان لە فێستیڤاڵەکانیاندا بەشدار ببێت، بە مەرجێ وەک ئەوەی دەیەوێت، بدوێت و سانسۆر نەخرێتە سەر بابەتیان، ئەگەرچی خۆم چەند توانبێتم لەوەدا پارێزم کردووە، بەتایبەتی لەم چەند ساڵەی دواییدا. لێرەدا باسی ئەو دەبڵستاندارده دەکەم، کە ئەو ڕۆشنبیرانە دەیگرنە بەر. هەر کەسێ بە خۆفرۆش دەزانن، کاتێ شەقام ورووژاوە و لەوێدا بەرهەم بڵاو دەکاتەوە، کەچی دوای ئارامبوونەوەی هەمان شەقام خۆیان لایان دادەمەزرێن و پارەیان لێ وەردەگرن. هەر ئەو ڕۆژنامە و گۆڤارانە پڕوپاگەندەیان بۆ دەکەن و بە شانوباڵی بەرهەمەکانیاندا هەڵدەدەن. دەکرێت ئەوەیش بڵێم هەندێک لەو ڕۆژنامە و گۆڤارانەی لەناو دامودەستگەی حزبدا دەردەچن زۆر لەو ڕۆژنامە و گۆڤارانەی دیکە کراوەترن، گوایە سەربەخۆن. (چاودێر) زۆر لە (ئاوێنە) کراوەترە، یان دروستتر (ئاوێنە) هێشتا بە (چاودێر) نەگەیشتووە، کە نەدەبووایە ڕێگە بدەین بە یەکدییان بەراورد بکەین. ئەوەی لەدوای حەقدەی شوباتەوە بە ڕوونی دەرکەوتووە، ئەوەیە، زۆربەی ئەو ڕۆشنبیرە میللییانەی بە حەماسەوە دەنووسن و پەلاماری هەر ڕۆشنبیرێک دەدەن، کە بیرکردنەوە و تێڕوانینی جیاوازی هەن، خۆیان لەناو دامودەستگای حزبەکاندا چاویان هەڵهێناوە و دوای ئارامبوونەوەی شەقامیش بۆیان دەگەڕێنەوە. ئەوەی لە بیریان نامێنێت، یاخیبوونە. بەکورتی ئەم ڕۆشنبیرانەم وەک ئەو دەهۆڵچییانە دێنە بەرچاو، کە بە منداڵی لە ڕۆژانی عەرەفاتدا دەمبینین. ئەوان لە ساڵێکدا تەنیا ڕۆژێک دەردەکەوتن، ئەویش بەو مەبەستەی جەژنانە وەربگرن، چونکە شەوانی ڕەمەزان خەڵکیان بە ئاگا هێنابوو، بەڵام هەمیشە جیاوازییەکی گەورە لەنێوان ئەو کەسانەدا هەیە، کە بە پیشەی خۆیانەوە خەریکن لەگەڵ ئەوانەی ڕۆڵی ئەو پیشەیە لە بوارێکی دیکەدا دەبینن، کە ڕێک لێرەدا کۆمیدیا دەست پێ دەکات. دەهۆڵچییەکان دەیانویست لەو ڕۆژەدا زۆرترین پارە کۆ بکەنەوە، وەک چۆن ئەو ڕۆشنبیرانە کاتێ شەقام دەورووژێت تا لە توانادایە هەوڵ دەدەن لە ڕۆژنامە و تیڤییەکاندا خۆیان نمایش بکەن و سەرنجی جەماوەر ڕابکێشن.

[16] بۆ نموونە (ڕێبین هەردی) لەبارەی (دیبەیت!)ی (مەلا بەختیار) و (مەلا عەلی باپیر)ـەوە پۆستێکی لە فەیسبووکدا بڵاو کردووەتەوە و تێیدا بە باڵای هەردووکیاندا هەڵدەدات. ئەوەی لێرەدا دەردەکەوێت، ئەوەیە (مەلا بەختیار) جارێکی دیکە بووەتەوە خاوەنی زۆرایەتی، کە لە گەرمەی حەقدەی شوباتدا لە دەستی دابوو، چونکو (هەردی) وەک نموونەیەکی زەقی ڕۆشنبیری ئەمڕۆ، تەنیا داکۆکی لە هێزێک دەکات زۆرایەتیی هەیە. پێشتر هەمیشە (مەلا عەلی باپیر)ی وەک کەسایەتییەکی گەورە ناساندووە و سەرسامیی خۆی بۆ دەربڕیوە، بەڵام ئەمجارە (مەلا بەختیار)یشی هێناوەتە ئاستیەوە. کاتێ بارەگەی یەکگرتوو دەکەوێتە بەر شاڵاوی تیرۆر، ئەو ڕۆشنبیرە و هەندێک لە هاوبیرانی دەڵێن ئێمە یەکگرتووین، چونکە ئەودەم یەکگرتوو خاوەنی زۆرایەتییەکی گەورە بوو، بەڵام کۆمۆنیستەکان، مادام کەمایەتین، ئەوا چ پارتی و یەکێتی و چ ئیسلامییەکان تیرۆریان دەکەن، بێ ئەوەی ئەوان دەنگیان لێوە بێت. من خۆم بەردەوام گوتوومە ڕۆشنبیر بەرگری لە مافی تاک و گرووپ دەکات، نەوەک لە باوەڕەکەی، بگرە باوەڕی تێک دەشکێنێت. زۆر ڕۆشنبیری دیکەی وەک (هەردی)، کە لە حەقدەی شوباتدا دەیانگوت هەر نووسەرێک لەسەر شەقامدا هاوار نەکات، دژی گۆڕانکارییە، بەڵام کاتێ سەری نەگرت و دوو

ڕۆشنبیری جاگلەر ئەوە چەند ساڵە نەک هەر موجامەلەی پیاوانی ئایینی دەکات، بەڵکوو پێیاندا هەڵدەڵێت، چونکوو وا دەزانێت بەو ڕێگەیە خۆی لە هێرشی ئەوانە دەپارێزێت، کە ئەمە نیشانەی کورتبینییەتی. ئەمەیش خاڵێکی دیکەیە، کە ئەو ڕۆشنبیرە بە سیاسەتمەدارەوە گرێ دەدات، بەوەی ئەویش تەنیا ئاسایشی خۆی مەبەستە. بۆ پارتی و یەکێتی گرنگ نییە کۆمەڵگە دەکەوێتە بەر شاڵاوی ئەو هێزانەی هەڵگری فکری چەقبەستوون و هەرچی جوانی هەیە، لە ناوی دەبەن، بەڵکوو ئەوەی گرنگە ئاسایشی ئەوان تێک نەدەن، بگرە چ بە نهێنی و چ بە ئاشکرا پەیمانیشیان لەگەڵدا دەبەستن و کۆمەکیان دەکەن. ڕۆشنبیری جاگلەر ڕۆڵی سەرەکیی لەوەدا هەبووە لەپێناوی ئاسایشی خۆی و فراوانکردنی ناوبانگیدا هەمان ڕۆڵی حزبە سیاسییەکان ببینێت، بەڵکوو گەیشتووەتە ئەوەی لەوان زیاتر خۆی لەو هێزانە نزیک دەکاتەوە.[17]
ئەو ڕۆشنبیرە پێش هەموو شتێک تێگەیشتنێکی زۆر ساکارانەی بۆ زەمەن هەیە و پێی وایە ئەم زەمەنە جێگیرە و ئەزەلییە. واتە ئەم دۆخە هەر بەم شێوەیە دەمێنێتەوە و ناگۆڕێت. بەشێکی زۆری ئەو ئەکتەرانەی ئەمڕۆ پاڵیان بە ڕێژیمی (ئەسەد) داوە و ژیانیان بە هۆی تیرۆرەوە کەوتووەتە بەر هەڕەشە، دەپرسن ئەوە داعش و بەرەی نوسرە لە کوێوە هاتن، لە کاتێکدا خۆیان چەند ساڵە مێژوو دەشێوێنن و جوانکاریی تێدا دەکەن، بۆ ئەوەی وێنەی موجاهیدەکان جوان و شیرین پێشان بدەن، بە ڕادەیەک گەنجەکان بیانەوێت شوێنپێیان هەڵبگرن. ئەکتەرەکان لە فیلم و زنجیرەدراماکانیاندا زۆر لە پێش مەلاکانەوە خەونیان بە گەڕانەوەی خیلافەتەوە دەبینی و سەدەی حەوتەمیان بە باشترین سەدەی زەمەن پێشان دەدا، بەڵام کاتێک خەڵک بەپێی ئەو کەتەلۆکەی خۆیان بۆیان داناون؛ چەک هەڵدەگرن و ڕووبەڕووی هەموو کۆمەڵگە دەبنەوە، ئەودەم ئەمسەر و ئەوسەری دنیایان لێ دێتەوە یەک و بە لادەر و خەوارج ناویان دەبەن. خیلافەت لە

حزبەکە وەک جاران، بگرە بەهێزتر لە جاران مانەوە، پێوەندییان بە دامودەستگەکانیانەوە کرد و تێیاندا بوونە فەرمانبەر، بگرە گوتیان پێویست ناکات هەر کاتێ شەقام وورووژا، ڕۆشنبیریش بورووژێت. ئەگەر لە سەردەمی حەڤدەی شوباتدا کەسێک بیگوتبایە ڕۆژێک دێت ئەو ڕۆشنبیرە بابەتێکی وا دەنووسێت و بە زمانی میللی ئافەرین لە (مەلا بەختیار) دەکات، بێگومان لە مەیدانی ئازادیدا، کە خۆیان (میدان التحریر)یان پێ دەگوت، بەردباران دەکرا. وەک چۆن ئەگەر یەکێ هەر لەو دەمەدا بیگوتبایە دوای سێ چوار وەرزی دیکە (بەختیار عەلی) لە ڕۆژنامەی (باس)ی پارتیدا دەبێتە ڕۆژنامەنووسی فەرمی، بە دوژمن و ناحەزی گۆڕان و گۆڕانکاری لە قەڵەم دەدرا. دیارە لە دیدی (عەلی)دا پارتی ئەمڕۆ خاوەنی زۆرایەتییە و تەمەنێکی درێژی بە بەرەوە ماوە، پێچەوانەی ئەوەی لە حەڤدەی شوبات، لەناو حەماسی جەماوەردا چاوەڕێی دەکرد بڕووخێت، بگرە مژدەی ڕووخانی دەدا. ئێستا بۆ لای (هەردی) دەگەڕێمەوە و دەڵێم ئێمە لێرەدا ڕۆشنبیرێکمان هەیە لای زۆرایەتی خۆشەویست و ناسراوە، مادام هەمان زمان و تێڕوانینی جەماوەری هەن و هەموو خەونەکەی ئەوەیە (دیبەیت!)ی ئەو دوو مەلایە چاک بە ڕێوە بچێت. ئایا هەر بە ڕاستی مەلاکان لای نووسەرانی (ڕەهەند)دا شوێنی ئەو فەیلەسووفانەیان گرتووەتەوە، کە جاروبار لە سەرەتای نەوەدەکاندا ناویان دەهات و بڕیار بوو فکرەکانیان بناسێنن؟ ئەمە سەرچاوەکەیەتی:
http://www.chawdernews.com/Direje.aspx?Jimare=19384

[17] مرۆڤ لێرەدا ئەو نوکتەیەی وە بیر دێتەوە، کە لە منداڵی بیستوویەتی: دوو کەس بە دارستانێکدا دەڕۆن و پڵنگێک دەبینین. یەکەمیان بەردێکی تێ دەگرێت و پڵنگەکە تووڕە دەبێت. شاڵاو دەهێنێت و ئەم ڕا دەکات. لە دووەم دەپرسێت بۆ ڕا ناکەیت؟ دەڵێ: خۆ من نەبووم!

سەدەی بیست و بیستویەکدا بەر لەوەی لە واقیعدا پراکتیزە بکرێت، لە سەر شاشەدا پراکتیزە کرا، بگرە ئەوانە ئەو وێنانەی مرۆڤی باوەڕدار بە تەڵخی و وەک تارمایی لە کتێبە مێژوویییەکاندا وەریگرتبوون، بەرجەستەیان کرد و وێنەی زۆر ڕوونتریان لێ پێک هێنان، بە ڕادەیەک ئەوان بتوانن بیانبینن و دوایان بکەون، بگرە چاویان لێ بکەن، بەوەی هەموو وردەکارییەکانیان دەبینرا.[18] لەدوای ڕووداوی حەڤدەی شوباتەوە، دروستتر لەو کاتەوە ڕۆشنبیری هاوارکەر و بانگدەر سەرجەم پڕۆژەی خۆی لە هوتاف، بانگ، جوێن و دۆعادا کورت کردووەتەوە، بە ئاشکرا هەست بە دەرکەوتنی هەندێک دیاردە دەکرێت، کە نیو سەدە زیاتر بوو کۆمەڵگەی ئێمە بە هۆی ڕەخنەی ڕەخنەگرانی سەردەمی پێشووەوە تێی پەڕاندبوون.

لە شۆڕشی بیستەوە تاکو حەڤدەی شوبات هەر ڕاپەڕین و شۆڕشێک بگریت، ویستوویەتی هێزەکانی دژەگۆڕان بورووژێنێت و بیانکاتە هێزی سیاسی، کۆمەڵایەتی و سیمبۆڵی، تاکو لە دژی گۆڕانکاری بە کاریان بهێنێت. بە دەربڕینی (ئیبن خەلدوون) تێکڕایان زاڵکردنی هێزی کۆچەرییانە بوونە بەسەر هێزی شارستانەتیدا. لەم دەوروبەرەی ئێمەدا هیچ کاتێک ڕێک نەکەوتووە دوای شۆڕش و ڕاپەڕینەکان گۆڕانکاری ڕووی دابێت، بەڵکوو بەپێچەوانەوە هەمیشە بواری سیاسەت، دروستتر دامودەستگەی حزبی دەستی خستووەتە ناو بوارەکانی دیکەوە و ئازادیی لە مرۆڤ سەندووەتەوە. ناکرێت ڕاپەڕین و شۆڕشەکانمان گۆڕانکاری بە دوای خۆیاندا بهێنن، لە کاتێکدا چ سیاسەتمەدار و چ ڕۆشنبیر نەک ڕێگەی دروستبوونی تاک و مرۆڤی سەربەخۆیان نەداوە، بەڵکوو هەمیشە لە ڕوووی هزرییەوە بە لاڕێیاندا بردووە و هەموو ئەو ئێڵەمێنتانەیان لێ سەندووەتەوە، کە دەکرێت ببنە هۆی ئەوەی ئازادانە بیر بکاتەوە و ئاڕاستەی جیاواز لە هیی زۆرایەتی بگرێت. بەم شێوەیە توانای تاک نەک هەر بە ئاڕاستەی یاخیبووندا نەجووڵاوە، بەڵکوو خودی ئەو توانایە بووەتە بەشێک لەو دەستەڵاتە کۆمەڵایەتی و سیمبۆڵییەی زۆرایەتی و

---

[18] وەک پارادۆکسێک (مستەفا عەقاد)ی دەرهێنەری فیلمی (پەیام: الرسالە) بە دەستی ئەوانە تیرۆر کرا، کە لە سینەماوە بیرۆکەی گەڕانەوەی خیلافەیان لا دروست بوو. لەساڵی حەفتاوشەشدا، لەو کاتەی بیرۆکەی خیلافەت لە خەیاڵی کەسدا نەمابوو و خەڵک بە شێوەی تاک و هێمنانە خواپەرستییان دەکرد، ئەو هونەرمەندە هەوڵی زیندووکردنەوەی دا. پاردۆکسێکی دیکە ئەوەیە، کە (وێنە) لە ئیسلامدا حەرامە وەک لە حەدیسی صەحیحی (لا تدخل الملائكە بیتا فیە كلب ولا صورە)دا دەیخوێنینەوە، چجای سینەما! {دەکرێت خوێنەر جارێکی دیکە بۆ ئەو بابەتەم بگەڕێتەوە، کە لەژێر ناونیشانی (کێ شار دادەمەزرێنێت؟ فریشتە، یان ئیبلیس؟)دا نووسیومە و پێشتر ئاماژەی پێ درا}. بە شایەتیی زۆر لە مەلا بەناوبانگەکانی ئەمڕۆی دنیای عەرەبی لە ناوەڕاستی حەفتاکاندا مزگەوتەکان تەنانەت لە مەککە و مەدینەدا چۆڵ بووبوون و دواتر بووژانەوە. من دەڵێم نووسەر و هونەرمەندەکان لەوەدا ڕۆڵی گەورەیان بینیوە. ئەوانن ئەو جەنگاوەرە ئازایانەیان پێ گەیاندووە و بەردەوامیش لە ڕێگەی هوتاف و هاوارەوە دەیانورووژێنن، کەچی گلەییش دەکەن. (مەریوان وریا قانیع) لای سەیرە مەلایەک هەبێت ئەمڕۆ دژی شیعری (قانیع) بێت و ڕەخنە لە (پێکەوەبوونی ژن و پیاو) بگرێت، لە کاتێکدا ئەو مەلایە بە مافی خۆی زانیوە، چونکو لە حەدیسی صەحیحدا هاتووە: (ما خلا رجل بإمرأە إلا كان الشیطان ثالثهما)، کە ماناکەی ڕوونە: (هەر کاتێ ژن و پیاو لە شوێنێکدا پێکەوە بن، ئەوا شەیتانیان لەگەڵدایە). ئەو ڕۆشنبیرە لانی کەم لە حەڤدەی شوباتەوە هەر بەو زمانەی ئەوانی نووسیوە و لە مێدیاکانیشدا بە شانوباڵیدا هەڵداون، کەچی ئێستا ناڕەزایی دەردەبڕێت!

لە سەرکوتکردنی خۆی (واتە لە سەرکوتکردنی ئەو توانایەی خۆی) و ئەوانەی دیکەیشدا بە کار هێنراوە. چواردەی تەمووز جووتیاری پەرشوبڵاوی لە کێڵگەکانەوە هێنا و کۆی کردنەوە. هێزێکی کۆمەڵایەتیی لێ پێک هێنان، تاکو بەسەر بۆرژوای تازەپێگەیشتووی شاردا زاڵی بکات. بەیاننامەی یانزدەی ئادار جارێکی دیکە شاری خستە ژێر دەستەڵاتی جووتیاری چەکدارەوە. ڕاپەڕین بە شێوازێکی دی جووتیاری چەکداری پەرتەوازەی لە شاخەوە بۆ ناو شار گەڕاندەوە. بەم شێوەیە هەرچی لە ماوەی ئەو پانزدە شانزدە ساڵەی ڕابوردوو دامەزرابوو، وردەوردە لە ناو چوو. شانۆ، سینەما، کتێبخانە و هەموو سیمبۆڵەکانی دی تێک شکێنران و ئایکۆنی ئایینی شوێنی گرتنەوە. ئەمڕۆ بەرهەمی حەڤدەی شوبات بە ڕوونی دەبینین، بەتایبەتی لە سلێمانیدا، ئەو شارەی لە نەوەدەکاندا بە تەنیا خۆی لە بەرانبەر شاڵاوی ئیسلامییەکاندا گرت، بەڵام لەو ڕۆژەوە بە هاوکاریی ڕۆشنبیری جاگلەر توانرا دایبڕووخێنن. هیچ کاتێ وەک قۆناغی دوای ڕاپەڕین، بەتایبەتی لە حەڤدەی شوباتەوە ڕۆشنبیری ئێمە لە زۆرایەتیدا نەتواوەتەوە، بۆیە لە نەوەدەکانەوە تاکو ئەمڕۆ ڕۆشنبیری جاگلەر دەستی بەسەر تێکڕای بوارەکانی دەربڕین و گەیاندندا گرتووە. وەک بینیمان ڕۆشنبیرێکی کۆمپرۆمایسە. واتە بۆ مانەوەی خۆی لەگەڵ هێزە چەقبەستووەکاندا ڕێک دەکەوێت و بە یارمەتیی ئەوانەوە دژی هەر دەنگێک دەوەستێتەوە، کە جیاوازە و نیازی گۆڕانکاریی هەیە. بە هەردووکیان ئەو زۆرایەتییە بە لاڕێدا دەبەن و ئەو وەهمەی لا دەکەنە ڕاستی، گوایە ئەگەر هێزە شەڕانگێزەکان لێیان بگەڕێن دنیایان بۆ دەکەنە بەهەشت. ئەو زۆرایەتییە دە ساڵ لەمەوبەر بە یارمەتیی حزبە ئیسلامییەکان لە پاڵ زۆرایەتییەکانی دەوروبەریدا دێتە سەر شەقامەکان و لە دژی کاریکاتێرستێکی بێبەهرەی دانمارکی دەهاڕێنێت، بگرە داوا دەکات هیچ کەسێک کەلوپەلی دانمارکی نەکڕێت، تاکو نەوەی مەیموون و بەراز (احفاد القرده والخنازير) لە برسان بمرن، کەچی ئەمڕۆ پەنایان بۆ دەهێنێت و داوایان لێ دەکات شوێنی بکەنەوە. لە کۆپنهاگن تەنیا لە یەک ڕۆژدا میلیۆنێک تاک دێنە سەر شەقام، تاکو تێکڕا بەو کەسانە بڵێین (بە خێر بێن)، کە دە ساڵ لەمەوبەر لە خوا دەپاڕانەوە لە برسانیان بکوژێت. هەر ئەمانە هەشتاوشەش میلیۆن کرۆنی دانمارکییشیان بۆ کۆ دەکەنەوە.([19])

ڕۆشنبیری جاگلەر لە خاڵێکی دیکەی جەوهەریدا هەم لەگەڵ پیاوانی ئایینی و هەم لەگەڵ سیاسەتمەداردا یەک دەگرێتەوە، کە هەرچی گوناهـ هەن دەیانخاتە ئەستۆی ئەوانەی لە نۆرم و بەهاکانی دوێنێ لایان داوە و گوێ لە خواستی زۆرایەتی ناگرن. بە مانایەکی دی لە بەردەم بەدیهێنانی خەونەکانیدا ڕێگرن. ئەو ڕۆشنبیرە هەندێک

---

[19] http://www.dr.dk/nyheder/kultur/video-indsamling-86-millioner-til-syriens-flygtninge
ڕەنگە ئێرە دەرفەتێکی باش بێت، تاکو تێیدا بگوترێت زۆرایەتییەکان لە هەموو کۆمەڵگەکاندا بە شێوازی جۆراوجۆر فریو دەدرێن، بەڵام هێشتا جیاوازییەکی گەورە لەنێوانیاندا هەیە. ئەو نموونەیە بە ڕوونی پێشانمان دەدات چ جیاوازییەک لەنێوان زۆرایەتیی کوردی و زۆرایەتیی دانمارکیدا هەست پێ دەکرێت. دەتوانین هەر لەمەیشەوە ئاستی ڕۆشنبیری دانمارکی ببینین و بیهێنینە بەرچاومان چ کاریگەرییەکی هەیە.

چەمکی لاستیکییانەی وەک دادپەروەری، چاکسازی، پاکسازی و شتی دیکەی بە دەمەوە گرتووە، کە نە لەگەڵ پەیامی سیاسەتمەدار و نە لەگەڵ هیی پیاوانی ئایینیدا ناکۆکن، بۆ ئەوەی لەویوە هێرش بکاتە سەر هەر بوونەوەرێک، کە لە دەرەوەی ئەمانەدا بیر دەکاتەوە و دەدوێت. بەوەدا دەستی بەسەر هۆیەکانی ڕاگەیاندندا گرتووە، هەوڵ دەدات هەر دەنگێک بخنکێنێت، کە لە دەنگی ئەو ناچێت و سانسۆر بخاتە سەر نووسینی هەموو ئەو نووسەرانەی پڕۆژەی فکریی جیاوازیان هەیە. وا باوە دەسەڵاتی سیاسی زیاتر لە ئایین نزیک دەبێتەوە، کەچی لەو زۆنەی ناوی (هەرێمی کوردستان)ە، ئەوە ڕۆشنبیرەکەیە زۆر لە سیاسەتمەدار پتر خەمی ڕاگرتنی دڵی پیاوانی ئایینییەتی.

ڕۆشنبیری میللی هەتا ئەمڕۆیش لەژێر دەسەڵاتی ئەو فکرە پریماتیڤەدا دەرنەچووە، کە حاکم یان زۆردار، یان چاکەخواز پێشان بدات. ئەمە بینینی چەمکی دەسەڵاتە بە شێوەی مۆرفۆلۆجی. واتە قسەکردنە لەبارەی دەسەڵاتەوە وەک ئەوەی بە چاوی ئاسایی دەبینرێت. وردنەکردنەوە و تێکنەشکاندنیەتی، لە کاتێکدا ڕۆشنبیری ڕەخنەگر لەو خاڵە جەوهەرییەوە دەست پێ دەکات، کە بەو تێگەیشتنە ڕازی نابێت و بە دوای وردەکاری و نهێنییەکانی ئەو چەمکەدا دەگەڕێت. لە چیرۆکە فۆلکلۆرییەکاندا پاشاکان یان زۆر دادپەروەرن، یان زۆر چەوسێنەرن، کە هەردوو وێنەکە بەرهەمی ترسن. حاڵەتی سایکۆلۆژییە، کە مرۆڤی سەرەتایی دەسەڵاتدار بە شێوەی ئاسایی نابینێت. سەیر نییە کاتێک دەبینین مێژوومان هێندە کەوتووەتە ژێر دەسەڵاتی میتۆلۆژیاوە. مرۆڤەکان چیرۆکی سەیروسەمەرە بۆ سەرکردەکان هەڵدەبەستن و لە ڕێگەیەوە ترسی خۆیان دەرەوێننەوە.[20] لەدوای ڕاپەڕینەوە هیچ ڕۆشنبیرێکی جاگلەر دەرنەکەوتووە، ئەگەر ئەندامانی ئەو زۆرایەتییە دەیان چیرۆکی ئەفسانەییان بۆ هەڵنەبەستبێت، وەک (فلان شایانی خەڵاتی نۆبێڵە)، (بەرهەمی فیسار ئەگەر بکرێتە زمانی ئینگلیزی، دەبێت هەرچی نووسەر هەن، کتێبەکانیان لە کتێبخانەکاندا دەربهێنن و بۆ ماڵەوەیان ببەنەوە)، (فلانە فەیلەسووفی ڕۆژئاوا لەبارەی فیسار نووسەری ئێمەوە گوتوویەتی دەبێت هەموو داهێنەرانی دنیا لێیەوە فێر ببن چۆن دەنووسن) و شتی دیکەی لەم بابەتە. هەر بەگشتی گەورەکردنی قەبارەی توانای کارەکتەری سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئایینی، لە پاڵ پێشبینیکردنی ڕووداوی دڵخۆشکەردا بەرماوەی ئیدۆلۆگییەکانی وەک کۆمۆنیزم و نازیزمە، کە پێیان وایە مێژوو بە شێوەی ڕێکوڕاست دەچێتە پێشەوە. بەم شێوەیە گەورەکردنی ڕووداو یەکێکە لە خەسڵەتەکانی ڕۆشنبیری جاگلەر، چونکە ئەو وا ڕاهاتووە تەنیا دەتوانێت لەبارەی فۆرمی ڕووداوەوە بدوێت، بۆیە تاکو قەبارەی ڕووداوەکە گەورەتر بکات، چاکتر سەری لێ دەردەچێت، بەوەی ئەو پرۆسێسە ورووژان (Excitement) و خرۆشان (Enthusiasm) دەهێنێتە دی. کەم نین ئەو ڕۆشنبیرە

---

[20] لە کتێبی منداڵیمدا بەتایبەت باسی ئەو خاڵە جەوهەرییەم کردووە و نموونەم لێ هێناوەتەوە.

جـاگلـەرانـەی بـەردەوام مـژدەی ڕووخـانـی فلان دەسـتـەڵات و دەرکـەوتـنـی فلان سیسـتـێم دەدەن، کە ئـەمـە لـە حـەقـدەی شـوبـاتـدا زۆر بـە ڕوونـی بـیـنـرا. (کـارل پـۆپـەر) بـەتـایـبـەت لـە کتێبی (هـەژاریـی مێژووگـەرایـی)دا ڕەخنـەی گـەورە لـە ئاراسـتـەی مێـژووگـەرا (Historism) دەگـرێـت. ئـەو دەپـرسـێت ئـایـا پـەرەسـەنـدن یـاسـای هـەیـە؟ هـەر خـۆیـشـی بـە (نـا) وەڵام دەداتـەوە و بـاوەڕی وایـە گـەڕان بـە دوای یـاسـایـەک بـۆ (سیسـتـێمی چـەسـپاو) لـە مێـتـۆدی زانسـتـیدا بـە هـیـچ شـێوەیـەک بـوونـی نیـیـە چ لـە بـواری بـایـۆلـۆجـی و چ لـە بـواری سـۆسیـۆلـۆجیدا.([21])

ئـەگـەر (پـۆپـەر) ڕەخنـە لـە فـۆرمـە فـەلسـەفـیـیـەکـەی (مێژووگـەرایـی) بگـرێـت، دەبێت ئێمـە چـی بـە ڕۆشـنـبـیـری مـیـلـلـیـی خـۆمـان بـڵـێـیـن، کـە هـەر هـێـنـدە جـەمـاوەرێـکـی سـادە لـەسـەر شـەقـامـەکـانـدا دەبـیـنـێـت، خێـرا مـژدەی ڕووخـانـی فلان سیسـتـێم و دامـەزرانـدنـی فلان سیسـتـێم دەدات؟

ئـەو ڕۆشـنـبـیـرە نـایـەوێـت و نـاشـتـوانـێت جیـاوازی لـەنـێوان دوو جـۆر تـاکـدا ببـیـنـێـت: یـەکـەمـیـان، بـە شـێـوەی غـەریـزە داوای مـافـەکـانـی دەکـات. واتـە لـەپـێـنـاوی پـێـویـسـتـیـیـە سـەرەتـایـیـەکـانـی وەک نـان، ئـاو، جـلـوبـەرگ، کـارەبـا و هـیـی دیـکـەدا دێـتـە سـەر شـەقـام، بـەڵام دووەمـیـان، ئـاسـتـی غـەریـزە تـێـدەپـەڕێـنـێـت. هـەمـوو ئـەمـانـەی هـەن و دەسـتـیـشـی لـە نـارەزایـی هـەڵـنـەگـرتـووە. ئـەوەیـان خـاوەنـی هـۆشـیـاریـیـە، بـەوەی هـۆشـیـاریـیـەکـەی کـێـشـەی بـۆ دەخـولـقـێـنـێـت و ڕێـگـەی نـادات مـلـکـەچـی هـیـچ دەسـتـەڵاتـێک ببـێـت. بـەم شـێـوەیـە تـاقـە پـێـوەرێک بـۆ دەرکـەوتـنـی هـۆشـیـاریـی تـاک ئـەوەیـە، کـە نـاهـێـڵـێـت بـە ژێـردەسـتـەیـیـی دەسـتـەڵاتـەکـان، چ دەسـتـەڵاتـی سـیـاسـیـی لـە چـەشـنـی حـزب و چ دەسـتـەڵاتـی کـۆمـەڵایـەتـیـی لـە نـمـوونـەی خـێـزان، قـوتـابـخـانـە، پـەرسـتـگـە و ئـەوانـەی دی ڕازی بـبـێـت، چـونـکـە وەک (کـامـیـۆ) پـێـی وایـە هـۆشـیـاری بـەرهـەمـی ئـاکـتـی یـاخـیـبـوونـە.([22]) ئـەو تـاکـەی دووەمـیـان لای ئـێـمـە هـێـشـتـا دروسـت نـەبـووە، بـەوەی کـۆمـەڵـگـەمـان بـە پـیـرۆزی داپـۆشـراوە. هـەر (کـامـیـۆ) دەنـووسـێـت: {لـە بـیـری مـرۆڤـدا دوو جـۆر جـیـهـان هـەن، جـیـهـانـی پـیـرۆزی، یـان بـە دەربـڕیـنـی مـەسـیـحـی جـیـهـانـی گـرێـس (نـیـعـمـەت) و جـیـهـانـی یـاخـیـبـوون. ونـبـوونـی ئـەمـیـان دەرکـەوتـنـی ئـەویـانـە}([23]). مـەبـەسـتـی (کـامـیـۆ) ئـەوەیـە نـاکـرێـت ئـەو دوو جـیـهـانـە پـێـکـەوە دەربـکـەون، بـەڵـکـوو هـەر دەبـێـت یـەکـێـکـیـان دیـار و ئـەوەی دیـکـەیـان نـادیـار بـێـت.

لـەدوای ڕاپـەڕیـنـەوە مـرۆڤـی ئـێـمـە لـە لایـەک بـە هـۆی سـیـاسـتـەمـەدار و کـارەکـتـەری ئـایـیـنـیـیـەوە و لـە لایـەکـی دیـکـە بـە هـۆی ڕۆشـنـبـیـری بـانـگـدەر و مـیـلـلـیـیـەوە بـەردەوام بـە پـیـرۆزی

---

[21] **Karl R. Popper, Historicismens elendighed**; på **dansk ved Gitte Lyngs**; Gyldendal, København, 1996, (150_151)

[22] Albert Camus, The Rebel, An Essay on Man in Revolt With a Foreword by Herbert Read, A revised and complete translation of l'homme revolte by Anthony Bower, FIRST VINTAGE INTERNATIONAL EDITION, NOVEMBER 1991, PP14

[23] هەمان سەرچاوە، لاپەڕە 22

داپۆشراوە. هێندە بەسە مرۆڤی وردبین چاوێک بە کتێبەکانی خوێندن و پەروەردەدا بخشێنێت، تاکو بە ئاسانی بۆی دەربکەوێت چۆن خۆشەویستیی ئیدۆلۆگیی حزبی دەستەڵات و سیمبۆڵەکانی وەک شتە هەرە پیرۆزەکان سەیر دەکرێن و لەولایشەوە کارەکتەری ئایینی بە یارمەتیی ڕۆشنبیری میللی هەموو کونوکەلەبەری کۆمەڵگەی بە پیرۆزی پڕ کردووەتەوە، کە ئەوە لە حەقدەی شوباتدا دەگاتە لووتکە و ئەمڕۆ بە ڕوونی کاریگەرییەکەی دەبینین، بۆیە هەر کەسێک باوەڕی وا بێت مرۆڤی ئێمە بۆ ئەوە دێتە سەر شەقام، تاکو دنیا بگۆڕێت، لە سادەیی و ساکاریی خۆی زیاتر شتێکی دیکەمان پێ ناڵێت.[24] بەرگریکردن لە مافی تاک نەک هەر لە کاتی ورووژانی شەقامدا، بەڵکوو هەموو کاتێ ئەرکی ڕۆشنبیری ڕەخنەگرە، بەڵام تێکەڵکردنی باوەڕ و ماف جارێکی دیکە ساکاریی ڕۆشنبیری میللیمان بۆ دەردەخات. وەک پێشتر گوترا ڕۆشنبیری ڕەخنەگر و تێپەڕێنەر بەرگری لە مافەکانی تاک دەکات، نەوەک لە باوەڕی، بگرە باوەڕەکانی تێک دەشکێنێت، لە کاتێکدا ڕۆشنبیری میللی بە باوەڕەکەیدا هەڵدەڵێت، بێ ئەوەی مافەکانی لا گرنگ بن، بەڵکوو تەنیا لەو ڕێگەیەوە خۆی لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندندا نمایش دەکات. من پێم وایە ڕۆشنبیری ڕەخنەگر و تێپەڕێنەر، ڕۆشنبیرێک هەموو کاتێ سەرقاڵی پڕۆژەی فکریی ڕەخنەییە، نە بە ورووژانی شەقام حەماس دەیگرێت و نە لە ئارامیی دۆخدا پشوو دەدات، بەڵکوو ئەوە خودی شەقام و دۆخن دەکەونە ژێر کاریگەریی ڕەخنەکانیەوە، نەوەک بەپێچەوانەوە. هیچ گرنگ نییە ئێمە هێشتا نەچووینەتە ناو زەمەنێکەوە تێیدا ڕۆشنبیر بە بەرهەمەکانیەوە بناسرێتەوە، نەوەک بە دۆعا، هوتاف، جنێو، درووشم و گوتە سادەکانی، بەڵام گرنگە ڕۆشنبیری ڕەخنەگر و تێپەڕێنەر بزانێت هەمیشە زەمەنێکی دیکەی جیاوازی هەیە، زەمەنێک، کە هێشتا ئەندامانی زۆرایەتی پێی نەگەیشتوون. خۆ کاتێ پێی گەیشتن، ئەوا ئەو تێیدا نەماوە و جێی هێشتووە. [25] کۆمەڵگەی ئێمە، کە کۆمەڵگەی زارەکییە و کەمترین لێکدانەوە بۆ دیاردە و دەرکەوتەکانی کراون، ئەوا مرۆڤی هاوارکەر و جوێندەر بە ئازا وەسف دەکات، لە کاتێکدا سایکۆلۆجی ڕێک پێچەوانەی ئەوەمان پێ دەڵێت. ئەمە میکانیزمی بەرگرییە. مرۆڤ کاتێ دەزانێت ئازا نییە، پێویستە خۆی ئازا پیشان بدات، بەو مەبەستەی شوێنی خۆی لەناو زۆرایەتیدا بکاتەوە و بە لاوە نەنرێت. بەم شێوەیە ئازایەتی دیوە هەرە

---

[24] لە گەرمەی هەڵچوونی جەماوەر و لەو کاتەی ڕۆشنبیری میللی لە ڕێگەی هوتافەوە مژدەی هاتنی سەردەمێکی نوێی دەدا، من ئەم گوتارەم نووسی، کە ئەودەم هەندێک دژم بوون، بەڵام دوای چوار ساڵ هەمان قسەیان کردەوە. گوتیان مەرج نییە ڕۆشنبیر هەر کاتێ شەقام ورووژا، بورووژێت:
http://www.dengekan.info/dengekan/gshty/12119.html

[25] ئەمە باسێکی سەربەخۆیە، کە چ پێشتر خۆیم لێ داوە و چ لە ئاییندەیشدا بە شێوازی دیکە ڕووبەڕووی دەبمەوە.

ساختەکەی مرۆڤە، مادام هۆکارە بۆ خۆگونجاندن.([26]) ئەو دیوە، کە بە مۆراڵەوە پێوەستە، هەر یەک لە (نیتشە) و (فرۆید) لە سەدەی نۆزدەهەمدا بە شێوازی خۆیان رووبەڕووی دەبنەوە و ئاراستەی جیاواز و نوێ لە فکر و سایکۆلۆجیدا دەهێننە گۆڕێ، کە دواتر ئەو ئاراستەیە لە ئەدەبیشدا ڕەنگ دەداتەوە، بەوەی فۆکەسی گەورە لەسەر ناوەوەی مرۆڤ دەکرێت، کە شەڕە، نەوەک چاکە. تراجیدیایە، نەوەک گەشبینی. قووڵبوونەوە و بینینی ئازارە، نەوەک پێدانی مژدەی خۆشبەختی.([27])

چ گەورەکردنی دەستەڵات و چ بچووکردنەوەی خۆی لە پێوەندیی کوڕ و باوکدا دەبینێتەوە، کە بە گرێی ئۆدیپ و خەساندن ناسراوە. ئەمڕۆ ڕۆشنبیری میللی کاتێ لە ئەورووپاوە جوێن و نەفرەت بۆ دەستەڵاتی سیاسی دەنێرێت و وە بیرمان دێنێتەوە ئەو دەستەڵاتە تاوان دەکات، پارەی زۆری هەیە، کۆشکەکانی بە پاسەوانی زۆر تایبەت تەنراون، ئەوە لەو ڕێگەیەوە خۆی لە رووبەڕووبوونەوە بە دوور دەگرێت. بە لاکەی دیکەیشدا کاتێ دەستەڵات وا پێشان دەدات بەهەشتی لەسەر زەوی دامەزراندووە، دیسان هەمان ترسی رووبەڕووبەنەوەی هەیە، بەوەی چۆن دەبێت بەهەشت تێک بدرێت. لە هەردوو حاڵەتەکەدا شتی جەوهەری ونە، کە ڕەخنەیە. تەنیا ڕەخنەیش دەتوانێت نهێنییەکانی دەستەڵات بدۆزێتەوە و ئاستەکانی تێبپەڕێنێت. وەک پێشتر گوترا لای ڕۆشنبیری میللی دەستەڵات بریتییە لە کەسانێکی دیاریکراو، کە ئەو کەسانەی یان زۆر خۆش دەوێن، یان زۆر ڕقی لێیانە. ئەگەر دەبینین ئەو ڕۆشنبیرە هێندە لە وردەکارییەکانی ئەو کەسانە بە ئاگایە، ئەوە هەر پێوەندیی بەو ترسی رووبەڕووبوونەوەیەوە هەیە: ئەمیان قەڵەوە، ئەویان لە مەیموون دەچێت، فلان قژی بۆیە دەکات، فیسار تاقمی ددانی بە چەند دەفتەر دۆلار کردووە، تێچووی نەشتەرگەریی لووتی ئەمیان هێندە هەزار یۆرۆ بووە، کۆشک و ئۆتۆمۆبیلی ئەویان بە بانکی سویسرا ناکرێت و شتی لەو بابەتە، نیشانەی ترسی رووبەڕووبوونەوەیە. ئەو زانیارییانە بەشێکیان ڕاستن، بەڵام بەشەکەی دیکەیان هەڵبەستراون، چونکە وەک پێشتر گوترا ئەو نووسەرە پێویستی بەوەیە دەستەڵات بە شێوەی نائاسایی ببینێت و بە هەمان شێوەیش پێشانی ئەوانەی دیکەی بدات. هەموو هاوار دەکەن فلان و فیسار بدەنە دادگا، بگرە هەر خۆیان دەبنە دادوەر، دادگای تایبەتی خۆیان دادەمەزرێنن و بڕیار لە چارەنووسیان دەدەن. هەر

---

[26] لە چیرۆک و ڕۆمانەکانمدا بەردەوام کارم لەسەر ئەو مرۆڤە ترسنۆکانە کردووە، کە چۆن دەیانەوێت ترسی خۆیان لەپشت ئازایەتیدا بشارنەوە.

[27] ئەدەب و فکرمان بۆیە تاکو ئەمڕۆیش هێندە لاوازن، چونکە نووسەری کورد وەک نووسەری هەموو کۆمەڵگە سەرەتاییەکانی دیکە پابەندی دیوە ساختەکەیە. حەقدەی شوبات بە ڕوونی دەریخست، کە ڕۆشنبیری کورد چەند سادەیە و لە دەرەوەی دوالیزمی چاکەوخراپەدا، توانای بینینی دنیای نییە. ئەو ڕووداوە پێشانی داین ڕۆشنبیری کورد هەمان ئەو تێگەیشتنەی هەیە، کە خەڵکی ئاسایی هەیانە. ئەوەی لە هەر شتێک زیاتر بایەخی پێ درا و بە پیرۆز زانرا، مۆڕاڵ بوو. هوتاف، سۆلەگەن و دۆعا لای ئەو ڕۆشنبیرە لە لێکۆڵینەوە و وردبوونەوە گرنگتر بوون.

بەگشتی ئەم شێوازی نووسینە، واتە ئەوەی باس لە تاوان و گەندەڵیی بەرپرسانی حوکوومەت دەکات و هاوکات دادگایان بۆ دادەنێت، تایبەتە بەو کۆمەڵگەیانەی پشت بە فەرهەنگی زارەکی دەبەستن، دەنا لەو کەلتوورانەی بایەخی نووسینیان زانیوە، دەمێکە تێپەڕێنراون. ئەوە تەنیا ڕۆژنامەنووسی پرۆفیشیناڵە لەوێ دەست بۆ کاری ئاوا دەبات، کەچی لای ئێمە بووەتە ئەرکی ڕووناکبیران. کەم نین ئەو ڕۆشنبیرە بەناوبانگانەی لە ڕێگەی جوێندان بە بەرپرس و باسکردنی ژیانی تایبەتیانەوە دەرکەوتوون و لای ئەو زۆرایەتییە بوونەتە مایەی ئومێدی گەورە.
ئەو ڕۆشنبیرانە تێگەیشتن و لێکدانەوەی زۆر سادەیان بۆ ڕووداو هەیە، کە پێیان وایە هەر ڕووداوێک سەربەخۆیە و هیچ کۆنتێکستێکی نییە. هەر هێندە داعش دێت، تێکڕا دەکەونە نووسینی گوتار لەو بارەیەوە. بەڵام ئایا هەر بۆ نموونە داعش ڕوداوێکی نوێیە؟ درێژکراوەی ئەوانەی پێشوو نییە و بە هەمان ئێڵەمێنتی ئەوانیش فۆرمی وەرنەگرتووە؟ بۆچی ئەو ڕۆشنبیرە پێی وایە ئەو ڕووداوە یان هەر ڕووداوێکی دیکە نوێیە و بە جیا لێی دەکۆڵێتەوە، ڕاستتر بڕیاری لەسەر دەدات؟ چونکە خۆی بۆ ئامادە نەکردووە و ناتوانێت ئەو کۆننێکشنە لەنێوان ئەو ڕووداوە و کایەکانی مەعریفەدا دروست بکات. وەک کایەی مێژوو، سۆسیۆلۆجی، سایکۆلۆجی و هیی دیکە. ئەو ڕۆشنبیرە کەمترین کاتی بۆ بیرکردنەوە هەیە، بەوەی بەردەوام لەم کەناڵی ڕاگەیاندنەوە بۆ ئەوەی دیکەیان جرتوفرتیەتی، نەبادا لە بەرچاوان ون ببێت، بۆیە بە زمانی میللی لەبارەی هەموو شتێکەوە دەدوێت و ئەوەی پشتی پێ دەبەستێت، کەلتووری زارەکییە. ڕۆشنبیر کاتێ ڕێگە بە خۆی دەدات ئامۆژگاریی خەڵک بکات، یان ببێتە پێشڕەو، ئەوە لەبەر ئەوەیە لە لایەک گەیشتووەتە ئەوەی حەقیقەتی تەواوی بە دەست هێناوە و پێویستی بەوەیە ئەو حەقیقەتە بەوانی دیکەیش بگەیەنێت، لە لایەکی دیکە ئەو ڕۆشنبیرە توانای دەرچوونی لەم دۆخەی ئێستای نییە. وا دەزانێت ئەو ئاستەی پێی گەیشتووە، ئەزەلییە و پێویستە ئەوانەی دیکەیش بیگەنێ. لە مێژووی ژیانی ڕووناکبیر و فەیلەسووفاندا خاڵێکی جەوهەری سەرنجڕاکێش هەیە، کە هەموویان پێک دەگەیەنێت، ئەویش ئەوەیە تێکڕایان تەنیایی بە ماڵی ڕاستەقینەی خۆیان دەزانن و لەوێوە بۆ دەرەوە دەڕوانن، کەچی ڕۆشنبیری جاگلەر لە ئاوەدانی و قەرەباڵغیدا نەبێت، هەڵناکات. تەنیایی لای ڕۆشنبیری ڕەخنەگر هەرگیز مانای دابڕان نییە لە کۆمەڵگە، بەڵکوو بەپێچەوانەوە بینینی کۆمەڵگەیە لەو شوێنەوە، کە هەموو ڕووەکانی لێ دیارە، بگرە لەوێ نەبێت، ناگاتە قووڵاییەکانی.
لە ئەنجامی نەبوونی ڕەخنە و کەمیی ویستی تێپەڕاندندا خەریکە ئیدۆلۆگیی حزبی باڵادەست بە هاوکاریی ئایین خۆی دەخزێنێتە ناو هەموو کایەکانەوە، بەتایبەتی کایەی خوێندن. لێرەدا بۆ ئەوەی مەترسیی ئەو پرۆسێسەمان چاکتر لە بەرچاو بێت، دەکرێت

پەنا بۆ چەمکی بەرهەمهێنانەوە (Reproduction)ی (پییر بۆردیۆ) ببەین، کە مەبەستی ئەوەیە ئەو کەلتوورەی خوێندکار لە خوێندنگە وەریدەگرێت، بێلایەن نییە، بەڵکوو ئیدۆلۆگیی زاڵ هەڵیدەسووڕێنێت. نموونەی خوێندنگەکانی فرەنسا دەهێنێتەوە چۆن تێیاندا سۆسیالیزەیشن، واتە پەروەردەی کۆمەڵایەتی ئامانجی ئەوەیە تاک وا ڕابهێنێت نەک هەر بەو ئیدۆلۆگییە زاڵە قایل ببێت، بەڵکوو لای ببێتە ڕاستی و خۆی لەگەڵدا بگونجێنێت، بگرە تەواو پێوەی پێوەست ببێت. بەم شێوەیە چینی باڵادەست لەو ڕێگەیەوە هەمان تێگەیشتن درێژە پێ بدات. لێرەدا خوێندن ئاسانکاری بۆ منداڵی چینی سەردەست دەکات و هاوکات تەگەرە دەخاتە بەردەم منداڵی چینی ژێردەستەوە، بەوەی ئەوەی لە خوێندگەدا دەخوێنرێت، کەلتووری یەکەمیانە و بە ئاسانی لێی تێدەگات، بەڵام ئەوەی دووەم دەبێت لە کەلتووری چینی خۆی داببڕێت و بەر کەلتوورێکی دیکەی نامۆ بکەوێت، کە مادام هیی خۆی نییە، وزەیەکی زۆری دەوێت، تاکو لێی تێبگات، بۆیە هەمان توانای منداڵە دەوڵەمەندەکەی نابێت و دوا دەکەوێت. بەم شێوەیە فێرکردن دەبێتە دەستەڵاتێکی سیمبۆلی و بە نهێنی دەست بەسەر مرۆڤدا دەگرێت، کە (بۆردیۆ) خۆی پێی وایە ئەو دەستەڵاتە نەبینراوە کاریگەرییەکی گەورەی هەیە.(28) ئەوەی لای ئێمە تەنیا لە فۆرمدا جیاوازە، بەوەی کۆمەڵگەی کوردی هێشتا ئاستی سەرەتایی نەبڕیوە، بەڵام لە ناوەرۆکدا هەمان شتە، کە ئەوەی مرۆڤی پێ پەروەردە دەکرێت، ئەو ئیدۆلۆگییەیە لە دوای ڕاپەڕینەوە باڵی بەسەر سەرجەم کۆمەڵگەدا کێشاوە. پێکهاتەیەکە لە سیاسەتی حزبی دەستەڵاتدار و ئایین. مرۆڤ بە ئاسانی لەو کتێبانەی لە خوێندنگەکاندا دەخوێنرێن، هەست بە چەواشەکاری دەکات و تێدەگات چۆن خوێندن بووەتە ڕێگەیەک بۆ خوشەویستکردنی دەستەڵات و ئیدۆلۆگیی زاڵ. لەولایشەوە نەک هەر خوێندکاری سەرەتایی، بەڵکوو منداڵی باخچەی ساوایانیش بە زۆر هەندێک بابەتی ئایینیی پێ لە بەر دەکرێت، لە کاتێکدا ڕاڤەکارە ناسراوەکانی ئیسلام کێشەی گەورەیان لەسەریان هەن.

دەکرێت لێرەدا ئەو کۆنسێپتەی (بۆردیۆ) لە بەرچاو بگرین و جارێکی دیکە بۆ ئەو شوێنە بگەڕێینەوە، کە تێیدا گوترا سلێمانی لە نەوەدەکان، لە کاتێکدا هەموو شارەکانی دەوروبەری بە دەستی ئیسلامییەکان دەڕووخێن، بە تەنیا دەمێنێتەوە و خۆی بە دەستەوە نادات، کەچی لە حەقدەی شوباتەوە بەرەو داڕووخان مل دەنێت. لە ڕێگەی خوێندنەوە، کە ئیدۆلۆگیی حزبی دەستەڵاتدار و ئایین دەستیان بەسەردا گرتووە، هەروەها بە هاوکاریی ڕۆشنبیری جاگلەر و بانگدەر نەوەیەکی نوێ پێ دەگات. ئەو نەوەیە بە هیچ شێوەیەک لەسەر ئەو یاخیبوونە دانەمەزراوە، کە نەوەکانی پێشوو

---

[28] Heine Andersen & Lars Bo Kaspersen (red): “Klassisk og moderne samfundsteori”, Hans Reitzel Forlag, 3. udgave, København 2005, (360_362).

بەرهەمیان هێناوە، بەڵکوو تەواو لەو مێژووەی خۆی دوور خراوەتەوە. دیسان دەڵێین مرۆڤ دەتوانێت لەدوای ڕاپەڕینەوە کاریگەریی ئەو خوێندنە بە ڕوونی ببینێت. ئەوەتا خەریکە کۆمەڵگە بەسەر دوو تەوەرەی سەرەکی دابەش دەبێت، لایەنی سیاسی، کە تێیدا پارتی باڵادەستە و لایەنی ئایینی، کە وا وردەوردە سەلەفییەکان دەبنە ڕابەری. ڕێگە بە خۆم دەدەم بڵێم وا کۆمەڵگەی کوردی لەو زۆنەی ناوی (هەرێمی کوردستان)ـە، وەک کۆمەڵگەی عەرەبستانی سعوودیی لێ دێت. لەوێدا ڕێککەوتن لەنێوان دین و سیاسەتدا کراوە. پاشا و دارودەستەکەی بۆیان هەیە وەک ئەوەی دەیانەوێت بژین، بەو مەرجەی ڕێ لە پیاوانی ئایینی نەگرن چۆن لە ناوەوە وڵات بە ڕێوە دەبەن. ئەمان بۆیان هەیە بچن لەگەڵ سەرۆکە کافرەکانی جیهان دابنیشن، دەست بخەنە ناو دەستیان، بگرە پێکەوەیش مەی بنۆشن، ئەوەیش قەیدی ناکات لە فرەنسادا بەشداری لە پرۆتێستی دژی تیرۆریستان بکەن، بەڵام ئەوانیش مافی خۆیانە لەو کاتەدا بە بەرچاوی هەموو دنیاوە دەستی دز ببڕن و جەڵدە لە هەر کەسێک بدەن، کە گوێ بە یاساکانیان نادات. لە هەرێمی کوردستاندا ئەمە خەریکە بە ڕوونی دەردەکەوێت. ئێستا بۆ پارتی ئەوە گرنگە بەڕێوەبردنی هەرێمی لە دەست نەچێت و خۆی وەک سەرۆک بمێنێتەوە. لێرەیشدا دۆستی دڵسۆزی وەک سەلەفییەکان نادۆزێتەوە. ئەوە خودی حزبە ئیسلامییەکانی ترن کێشەیان لەگەڵ سەلەفیدا هەیە و دەرکەوتنی بە مەترسی دەزانن، نەوەک پارتی، چونکە وەک گوترا ئەمڕۆ ئەوانە بۆ پارتی، (دەڵێم ئەمڕۆ و ناڵێم سبەی)، جێگەی دڵنیایین، مادام نابنە تێکچوونی دۆخەکەی، بگرە دەبنە پاڵپشتی و هێزی دەدەنێ. دەگەینە ئەوەی بڵێین دابەشبوونی کۆمەڵگەی ئێمە لەسەر بنەمای تێگەیشتنی جیاوازدا نییە، بەڵکوو پێوەندیی بەو زۆرایەتییەوە هەیە. واتە لە ئەنجامی بەرهەمهێنانەوە، چ بەرهەمهێنانی فیزیکی و چ بەرهەمهێنانی هزرییەوە نییە، کە دابەش دەبێت، بەڵکوو ئاڕاستەی ئەو زۆرایەتییە ئەوە دەسەپێنێت چۆن دابەش ببێت، بێ ئەوەی ئەو دابەشکارییە دۆخی ژێر چەترەکە بگۆڕێت. ئەو بۆچوونەی ڕۆشنبیری جاگلەر هەر زوو کورتی هێنا، کە پێی وا بوو بەهێزبوونی پایەی پیاوانی ئایینی دەبێتە هۆی بێهێزبوونی پارتی. جەختی لەسەر دەکەینەوە، کە ئەمڕۆ خەریکە کۆمەڵگە بەسەر پارتی و سەلەفی دابەش دەبێت، یان لانی کەم ئەو دوو تەوەرە بە زەقی دەردەکەون و ڕۆژبەڕۆژ زیاتر پێوەندیی دۆستانەیان دەردەکەوێت. پارتی لەو ڕووەوە ئەزموونی زۆرە و لەوانی دی چاکتر دەزانێت چۆن لەگەڵ تەوژمی ئیسلامیدا مامەڵە بکات. هەر لە شاخەوە ئەمەی پێڕۆیی کردووە و درێژەی پێ داوە. لە دەرەوەیش پارتی لەگەڵ هەموو حوکوومەتەکانی دەوروبەردا پێوەندیی پتەوی دامەزراندووە، بەوەی خاوەنی نەوتێکی زۆرە و بواری فرۆشتنی بە چاکی بۆ ڕەخساوە. لای تورکیای (ئەردۆگان) پەسەندە و لەگەڵ ئێرانیشیدا پێوەندیی دێرینەی هەیە، بگرە توانیویەتی لای عەرەبستانی سعوودییەیش بە دۆست

بزانـــرێت.([29]) لێـــرەدا ڕۆشـــنبیری جـــاگلەر هیـــچ ڕۆڵێکـــی نییە، مـــادام ئەوە خواســـتی زۆرایەتییە و ئێتمۆسفێری ژێر چەترەکە خۆی ئەوەی سەپاندووە، بگرە ئەمە بەرهەمی هاوکـــاریی ڕۆشـــنبیری جـــاگلەر و سیاســـەتمەداری جـــاگلەرە. ئێســـتا بـــۆ ئەو شـــوێنە دەگەڕێینەوە، کە تێیـــدا گـــوترا هەر لایەنێـــک لەژێـــر ئەو چەتـــرەدا ســـنوورێکی بـــۆ خـــۆی داناوە، لێی تێنەپەڕێت، چونکوو بەزاندنی سنوورەکە تووڕەبوونی خـودی زۆرایەتییەکەی لـێ دەکەوێتەوە.
ئەمڕۆ ڕۆشنبیری خاوەنپەیام ڕۆشنبیرێکی کۆنی تەقلیدییە. ڕۆشنبیرێکە وەک سەرکردە و سیاســـەتمەدار پابەنـــدی خواســـتەکانی زۆرایەتییە. ڕۆشـــنبیرێکە نە توانـــای تێپەڕانـــدنی هەیە و نە دەشیەوێت لەو زۆرایەتییە دابـبڕێت. ڕۆشنبیرێکە دەبێت بەردەوام دەربکەوێت و بە جەمـــاوەرەکەی بڵێـــت پشـــتی تـــێ نەکـــردوون، بەڵکـــوو هەمیشـــە لەناویانـــدایە. ئەو ڕۆشـــنبیرە ڕۆژنـــامە و کەنـــاڵە ئاســـمانییەکان بە چـــاکترین ڕێگە دەزانێـــت بـــۆ ئەوەی بەردەوام خۆی بەو جەماوەرە پێشان بدات. کاتێ ڕۆشنبیر پەیامی هەیە، مانای وایە هەم بابەتی پەیامەکەی دیاری کردووە و هەم ئەوانەیش پەیامیان ئاڕاستە دەکـات، ناسـراون، کە ئەمە مانای مانەوەی ڕۆشنبیرە لەناو ئەو چوارچێوەیەی خۆی بۆ خۆی کێشاوە.
ئەوەی هەر ڕوونـــاکبیر و فەیلەســـووفێک دروســـت دەکـــات، ڕووبەڕووبـــوونەوەیە لەگەڵ داڕووخان و تێکشکانی کۆمەڵگەدا، نەوەک خۆبەدەستەوەدانی، کە هەر ئەمەیشە دەبێتە فاکتەری دۆزینەوەی ئاڕاستەی نوێی بیرکردنەوە. دەکرێت لێرەدا ئێمە تەنیا (هیگڵ) بە نموونە بهێنینەوە چۆن بە هۆی شۆڕشی فرانسی و بارودۆخی ئەڵمانیای سـەردەمەکەیەوە گەورەترین گۆڕانکـاری لە بیرکـردنەوەی خۆیـدا دەکـات، بگـرە لەمەوە زیـاتر تینوێـتیی بـۆ ئـازادی تـاو دەسـتێنێت و قووڵـتر لە دنیـا دەڕوانێـت. لەم ڕووەوە کۆنسـێپتی نێگەیشـن (Negation) دادەهێنێت، کە بەشێکی جیانەکراوەی دیالێکتیکە و ئەمەیان تاکە ڕێگەیە بـۆ تێگەیشـتن لە هۆشـیاری. نێگەیشـن واتە گواسـتنەوە لە بیـرۆکەیەکەوە بـۆ دژەکەی. بە مانـایەکی دیکە گواسـتنەوە لە پۆزێـتیڤەوە بـۆ نێگەتیـڤ، بـۆیە پێـی وایە نێگەتیـڤ بە هەمان ئەو ئەندازەیەی نێگەتیڤە، پۆزێتیڤیشە، کە دواتر هەردووکیان یەک دەگرن، بەڵام لە دۆخێکی باڵاتردا. بەم شێوەیە ئەم شێوازی نەفیکردنەوەیە نەفیکردنەوەی تەواو نییە، بەڵکوو نەفیکردنەوەی بەشێکی دیارکراوە، کە هەر خۆی خەریکە دەتوێتەوە. لە ئەنجامی ئەو نەفیکردنەوەیەیشدا ناوەرۆک دەمێنێتەوە. ئەو ئەنجامەی لەو نێوەدا بە دەست دێت، نوێیە، بەڵام باڵاترە و لەو کۆنسێپتەی پێشوو دەوڵەمەندترە. کەواتە لە ڕێگەی پرۆسێسی نەفیکردنەوەوە دەوڵەمەنـد بـووە. بە هەرحـاڵ ئەمە ئەو ڕێگەیەیە، کە (هیگـڵ) دەیەوێت واقیعـی پـێ ڕاڤە بکـات، بەوەی نێگەیشـن چەمکێکـی کـراوەیە، دۆگمـا نییە و توانـای بەردەوامیی هەیە. وەک (هێربێرت مارکیوز) جەختی لەسـەر دەکـاتەوە (هیگـڵ) دەیەوێت

[29] ئەمە پێویستی بە لێکۆڵینەوەی وردتر هەیە، بەڵام لێرەدا هێندەی لێ باس کراوە، کە میتۆدی بابەتەکە ڕێگەی داوە.

لەو کۆنسێپتەوە واقیعی تێکشکاو و داڕووخاوی ئەڵمانیا بخوێنێتەوە. واتە هەر دەبێت سیستێمی سیاسی تێک بشکێت و بۆ سیستێمێکی نوێی عەقڵانی (a new rational order) بگۆڕێت. گۆڕانکارییەکی لەم شێوەیەیش بەبێ توندوتیژی نایەتە کایەوە.([30])
ڕۆشنبیری جاگلەر دوورە لەوەی گۆڕانکاری بکات، مادام لە ڕێگەی ئازارەوە ڕووبەڕووی واقیع نابێتەوە، لە کاتێکدا تەنیا ئازارە ئەو توانایە بە ڕۆشنبیر دەبەخشێت لە خۆی و لە دەوروبەری قووڵ ببێتەوە.
ئەوەی زۆرایەتی دەجووڵێنێت و گۆڕانی بەسەردا دەهێنێت، ئاراستەی جیاواز و پێچەوانەیە. داعش، کە هێزێکی نەخوازراوە، کاتێ بەر ئەو زۆرایەتییە دەکەوێت، بە توندی بە لاوە دەنرێت، بەڵام هەر ئەویشە دەیهەژێنێت. قورس نییە بەرهەمی ئەو هەژانە ئەگەر کەمیش بێت، ببینین، کە ئەمە پێمان دەڵێت ئەو زۆرایەتییە تەنیا بە ئاراستەی پێچەوانە دەورووژێت و دەگۆڕێت، نەوەک بەو فکرانەی دڵنەواییی دەدەنەوە، کە هێشتا ڕۆشنبیری ئێمە ئەو ئاراستەیەی نەگرتووە. خۆ ئەوانەی ویستوویشیانە بە مێتۆدی ڕەخنە ڕووبەڕووی ببنەوە، تاکو ئەمڕۆ ژمارەیان کەمە و هەوڵەکانیان سەرەتایین.
(گرامشی) باوەڕی وایە هەموو خەڵک بە شێوەیەک لە شێوەکان ڕۆشنبیرن، بەڵام هەر ئەوانەی خاوەنی فکری باڵان و کاریگەرییان هەیە، بە ڕۆشنبیر دادەنرێن. مەبەستی ڕۆشنبیری ئۆرگانیکە، لە ڕۆشنبیری تراديشیۆنەڵی جیا دەکاتەوە.([31]) وەک ئەوە وایە بڵێت ڕۆشنبیر کاتێ دەتوانێت ڕۆڵی کاریگەر لە کۆمەڵگەدا ببینێت، کە ئاستی میللی تێدەپەڕێنێت و دەبێتە خاوەنی تێگەیشتنێکی تایبەت و ڕەخنەگرانە، بەوەی تەنیا لە ڕێی دابڕانەوە پێوەندیی خۆی بە دامودەستگەکانەوە دەپچڕێنێت و ئازادانە لە کونوکەلەبەرەکانیان دەڕوانێت. واتە بەبێ ئەو ئازادییە ئەستەمە ڕۆڵی ڕەخنەگر ببینێت. دەکرێت بگوترێت ڕۆشنبیری ڕەخنەگر نەک هەر ئاستی خەڵک، بەڵکوو ئاستی خۆیشی تێدەپەڕێنێت، کە تەنیا پرسیاری نوێ و وردبوونەوەی زیاترە ئەو تێپەڕاندنە دەهێننە دی.
مرۆڤی ئێمە وەک چۆن نەیتوانیوە ژیانی خۆی وا بێنێتە بەرچاو، سەرکردە و سیاسەتمەداری نییە، بە هەمان شێوە لە دەستیشی نەهاتووە ڕۆشنبیر لە دنیای خۆی بکاتە دەرەوە، بەڵکوو ترسی لەدەستدان وای لێ کردووە لەسەر شێوازی ئەفسانەکاندا وێنەیان بکێشێت و قەبارەیان زۆر گەورەتر لەوەی هەن، پێشان بدات، بەڵام گرنگە ئێمە

---

30 Herbert Marcuse, reason and revolution, Hegel and the rise of social theory, 2nd edition. (London: Routledge and Kegan Paul), 1955. Pp 51.

31 Heine Andersen & Lars Bo Kaspersen (red): “Klassisk og moderne samfundsteori”, Hans Reitzel Forlag, 3. udgave, København 2005, 151

بەرگەی ئەو شۆکە بگرین، کە زۆربەی ئەو ڕۆشنبیرانەی دوێنێ بە گەورەمان دەزانین، جاگلەر دەرچوون و ئەمڕۆ هیچ پرۆژەیەکی فکریی ڕەخنەییان نییە. پێم وایە تەنیا شۆکێکی لەم شێوەیە دەتوانێت وامان لێ بکات نەک هەر ئاستی ئەم ڕۆشنبیرە، بەڵکوو ئەو دۆخەی ئێستایش تێبپەڕێنین.

یەکێ لەو خاڵانەی هەر ڕۆشنبیرێکی ڕەخنەگر، کە خواستی تێپەڕاندنی مۆدێلی ڕۆشنبیری جاگلەری هەیە، لێیان تێدەگات، ئەوەیە، ئەرکی ڕۆشنبیر ئەرکێکی قورسە و بیرکردنەوە پرۆسێسێکی سەختە. هەمیشە کاری دەستەڵات چ دەستەڵاتی سیاسی، چ دەستەڵاتی کۆمەڵایەتیی لە شێوەی خێزان، قوتابخانە، پەرستگە و ئەوانەی دی ئاسانە، بەوەی ئەوان نەک مەبەستیان نییە زۆرایەتی تێبپەڕێنن، بەڵکوو تا بۆیشیان بکرێت شەڕ لەپێناوی هێشتنەوەی ئەو دۆخە جێگیرەدا دەکەن. ئیدۆلۆگی، هەم ئیدۆلۆگیی سیاسی و هەم ئیدۆلۆگیی ئایینی لەسەر ئاسانکاری دامەزراون. چەند پرینسیپێکیان هەن، کە بە ئاسانی لە بەر دەکرێن و دەگوترێنەوە. هەموو دامودەستگەکانی وەک خێزان، پەرستگە، قوتابخانە و زۆری تریش دەیانڵێنەوە و بە ئاسانی لە مێشکدا دەچەسپێن، بەڵام کاری ڕۆشنبیر قورسە، بەوەی دەبێت گومان لەو پرینسیپانە بکات و هەڵیانبوەشێنێتەوە، بگرە بە ئایدیای نوێ ڕووبەڕوویان ببێتەوە. هەر لەبەر ئەوەیشە ڕۆشنبیری جاگلەر بە شتە گەورە و زەقەکانەوە دەلکێت، بەڵام ڕۆشنبیری ڕەخنەگر بۆ ناو شتە وردەکان ڕوو دەچێت و ئاراستەی نوێیان تێدا دەدۆزێتەوە. بەم شێوەیە ڕۆشنبیر ئەوە نییە کێشەی لە قەبارەی خۆی بچووکتر، یان هێندەی قەبارەی خۆی دروست دەکات، بەڵکوو ئەوەیە کێشەی گەورەتر لە قەبارەی خۆی دەخولقێنێت. ڕۆشنبیری میللی، کە هێندە ڕووی لە زۆرایەتییە و لێی جوودا نابێتەوە، لەبەر ئەوە نییە دەیەوێت لەگەڵ خەمەکانیدا بژی، وەک ئەوەی بانگەشەی بۆ دەکات، بەڵکوو ئەوەیە توانای نییە ئەو ئاستە جێ بهێڵێت، بەوەی لە داڕشتنی پرسیاری نوێدا دەستەوستانە، لە کاتێکدا تەنیا لە ڕێی پرسیاری نوێوە ڕۆشنبیر دەتوانێت مەودا (Distance)ی نێوان خۆی و جەماوەر دروست بکات، کە مەرجی سەرەکیی داهێنانە. (عەلی حەرب) پێی وایە (لە پیتاگۆراسەوە فەلسەفە بریتییە لە فێرکردنی تایبەت، نەک هیی گشت، مادام گشت بەرگەی ناگرێت و لێی تێناگات، بگرە تێکیشی دەدات. کەواتە چاک نییە ڕاستییەکان لە بەرانبەر جەماوەردا بگوترێن، بەڵکوو پێویستە بە شێوەیەک تۆمار بکرێن لە گرێ و سیمبوڵ خاڵی نەبن، بە ڕادەیەک تەنیا ئەوانە دەستیان بگەنێ، کە شایانیانن و هەقی خۆیانیان پێ دەدەن).[32]

تێڕوانینی ڕۆشنبیری میللی بۆ جەور و ستەم لە سنووری هاوکێشەی (سەرەتا، ناوەڕاست و کۆتایی) تێناپەڕێت. واتە ئەو ڕۆشنبیرە پێی وایە جەور و ستەم سەربەخۆن و لینکی جۆراوجۆریان نییە، تاکو بە دوایاندا بگەڕێت و لێکیان بداتەوە. بەم شێوەیە وەک شتی

---

[32] علی حرب، (النص والحقيقه II) نقد الحقيقه، المركز الثقافي العربي، الطبعه الاولى، 1993، ص 12

فیزیکەڵ لێیان دەڕوانێت. پێی وایە زوڵم سەرەتای هەیە، دەگاتە ناوەڕاست، دواتر تێک دەشکێت و کۆتایی دێت، بۆیە زمانێکی ئاسانی پێویستە، ئەو زمانەی ڕۆژانە خەڵک بە کاری دەهێنن، لە کاتێکدا ڕۆشنبیری ڕەخنەگر و تێپەڕێنەر پشت لەو تێگەیشتە سادەیە دەکات و لە ناوەوە چ لە چەمکی زۆرداری و چ لە هەر چەمکێکی دی دەڕوانێت، بەو مەبەستەی تێیانبپەڕێنێت، نەوەک دەستیان پێوە بگرێت. واتە ئەو تاکە ئاڕاستەیە تێک دەشکێنێت و دەیان ئاڕاستەی دیکەی جیاواز دادەهێنێت. (ژیل دۆلۆز) و (کلێر پارنێ) لە کتێبی (دایەلۆگەکان)دا دەنووسن: (ئامانج وەڵامدانەوەی پرسیارەکان نییە، بەڵکوو دەرچوونە لێیان. خەڵکێکی زۆر هەن باوەڕیان وایە دووبارەکردنەوەی پرسیار مانای دەرچوونە.... بەڵام دەرچوون هەرگیز ئاوا نایەتە دی).[33]

دەشێ ئەمڕۆ لە ئێتمۆسفێرێکی ئاوادا جوێنێک، دۆعایەک، سلۆگەنێک، یان هاوارێکی ڕۆشنبیری جاگلەر لە دەیان شیعر و ڕۆمان گرنگتر بن، بەڵام ئەوە هەر شیعر، ڕۆمان، چیرۆک، شانۆ، موزیک، هونەری شێوەکاری و ئەوانەی دیکەن دەتوانن زەمەنەکان ببڕن، مادام لەسەر جیاوازی دامەزراون و لە توانایاندا هەیە جیاوازی بەرهەم بهێنن.[34]

---

33 جيل دولوز_كلير بارنيت، حوارات فی الفلسفه والأدب والتحليل النفسی والسياسه، ترجمه عبدالحی ازرقان_ احمد العلمی، افريقا الشرق_ المغرب، 1999

34 بەشێکی ئەم باسە ساڵی پار لە دوو سێمینار چ لە سوێد و چ لە دانمارکدا پێشکەش کراوە. پێشتر لە هیچ ڕۆژنامە و گۆڤارێکدا بڵاو نەکراوەتەوە. ئەودەم وشەی (زۆرینە)م بە کار بردبوو، بەڵام هەست دەکەم (زۆرایەتی) دروستترە.